

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101003/B/2024/36145173622907396

OPODSTATNENOSŤ A EFEKTÍVNOSŤ ZVYŠOVANIA
ÚČASTI NA TERCIÁRNOM VZDELÁVANÍ NA
SLOVENSKU

Bakalárska práca

2024

Mária Palacková

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

**OPODSTATNENOSŤ A EFEKTÍVNOSŤ ZVYŠOVANIA
ÚČASTI NA TERCIÁRNYM VZDELÁVANÍ NA
SLOVENSKU**

Bakalárska práca

Študijný program: Manažment verejných politík

Študijný odbor: Ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: Katedra hospodárskej politiky

Vedúci záverečnej práce: Ing. Matej Vitáloš, PhD.

Bratislava 2024

Mária Palacková

Čestné vyhlásenie

Čestne prehlasujem, že bakalársku prácu „Opodstatnenosť a efektívnosť zvyšovania účasti na terciálnom vzdelávaní na Slovensku“ som vypracovala samostatne a uviedla som všetku použitú literatúru.

V Bratislave, dňa:

.....

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcela vyjadriť vďaku vedúcemu bakalárskej práce, pánovi Ing. Matejovi Vitálošovi, PhD. za jeho usmerňovanie, cenné rady, odbornú pomoc a ústretový prístup pri zostavovaní bakalárskej práce.

ABSTRAKT

Palacková, Mária: *Opodstatnenosť a efektívnosť zvyšovania účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra hospodárskej politiky. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Matej Vítaloš, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2024, 53 s.

Baklárska práca sa venuje problematike účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku. Terciárne vzdelávanie zohráva kľúčovú úlohu pri významných hospodárskych zmenách, v súčasnosti sa však často diskutovanou téma stáva fenomén prekvalifikovanosti. Cieľom záverečnej práce je preskúmať zmysel a opodstatnenosť snáh o ďalšie zvyšovanie účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku. Práca je rozdelená do 3 kapitol a obsahuje 1 obrázok, 2 tabuľky a 14 grafov. Prvá kapitola bakalárskej práce sa zaoberá dôležitosťou terciárneho vzdelávania v spoločnosti a súladu medzi dopytom a ponukou na trhu práce. Zároveň je táto časť venovaná aj fenoménu prekvalifikovanosti a prehľadu doterajších štúdií viacerých autorov, ktorí sa venovali výskytu prekvalifikovanosti na Slovensku. Druhá kapitola bakalárskej práce predstavuje zhrnutie hlavného cieľa práce a metódy skúmania použité pri písaní bakalárskej práce. Tretia kapitola bakalárskej práce predstavuje analýzu vývoja a aktuálneho stavu účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku a situácie na trhu práce na Slovensku a zároveň aj jeho porovnanie s priemerom krajín Európskej únie a následne aj s jednotlivými krajinami Európskej únie. Táto časť je venovaná skúmaniu viacerých ukazovateľov a preskúmaniu zmyslu a opodstatnenosti snáh o ďalšie zvyšovanie účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku.

Kľúčové slová: terciárne vzdelávanie, trh práce, prekvalifikovanosť, účasť na terciárnom vzdelávaní

ABSTRACT

PALACKOVÁ, Mária: *The rationale and effectiveness of increasing participation in tertiary education in Slovakia.* – The University of Economics in Bratislava. The Faculty of National Economics; The Department of Economic Policy. – The supervisor: Ing. Matej Vitáloš, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2023, 53 p.

The bachelor's thesis refers to the issue of participation in tertiary education in Slovakia. Tertiary education plays a crucial role insignificant economic changes, but nowadays the phenomenon of overqualification is a frequently discussed topic. The aim of the final thesis is to examine the meaning and justification of efforts to further increase of participation in tertiary education in Slovakia. The work is divided into 3 chapters and contains 1 picture, 2 tables and 14 graphs. The first chapter of the bachelor's thesis deals with the importance of tertiary education in society and the match between demand and supply in the labour market. At the same time, this part also addresses the phenomenon of overqualification and an overview of previous studies by several authors who have addressed the occurrence of overqualification in Slovakia. The second chapter of the bachelor's thesis provides a summary of the main objective of the work and research methods used in writing the bachelor thesis. The third chapter of the bachelor's thesis presents an analysis of the development and current status of participation in tertiary education in Slovakia and the situation in the labour market in Slovakia, as well as its comparison with the average of the countries of the European Union and subsequently also with individual countries of the European Union. This part is devoted to the examination of several indicators and to the examination of the meaning and justification of efforts to further increase participation in tertiary education in Slovakia.

Key words: tertiary education, labour market, overqualification, tertiary education attainment

Obsah

Úvod	10
1 Súčasný stav problematiky doma a v zahraničí.....	11
1.1 Dôležitosť terciárneho vzdelávania v spoločnosti	11
1.2 Teória ľudského kapitálu a ekonomický rozvoj.....	13
1.3 Terciárne vzdelávanie na Slovensku a v kontexte Európskej únie	15
1.4 Terciárne vzdelávanie vo vzťahu k trhu práce	17
1.5 Prekvalifikovanosť na trhu práce	19
1.6 Výskum prekvalifikovanosti na Slovensku.....	22
2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania	27
3 Výsledky práce a diskusia	29
3.1 Vývoj účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku.....	29
3.2 Situácia na trhu práce na Slovensku.....	31
3.3 Vzťah rastu účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku a nesúladu dopytu a ponuky na trhu práce na Slovensku	35
3.4 Vývoj mzdových pomerov stredoškolsky vzdelaných a vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v súvislosti s vývojom podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva....	38
3.5 Nárast podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti v krajinách Európskej únie	42
3.6 Diskusia.....	48
Záver	50
Zoznam použitej literatúry	51

Zoznam obrázkov

Obrázok 1: Zhodovanie zručností v kontexte ekonomického prostredia	17
--	----

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Najčastejšie formy nesúladu medzi vzdelávaním a trhom práce	18
Tabuľka 2: Zmena podielu obyvateľov s dosiahnutým terciárnym stupňom vzdelania a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 v krajinách Európskej únie	44

Zoznam grafov

Graf 1: Podiel obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním...	29
Graf 2: Podiel obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním...	30
Graf 3: Priemerný ročný počet voľných pracovných miest podľa stupňa vzdelania na Slovensku.....	32
Graf 4: Miera prekvalifikovanosti na trhu práce vo vekovej skupine 25 - 64 rokov.....	33
Graf 5: Miera prekvalifikovanosti na trhu práce vo vekovej skupine 25 - 34 rokov.....	34
Graf 6: Vývoj podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 rokov na Slovensku	36
Graf 7: Vývoj podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a počtu stredne kvalifikovaných voľných pracovných miest.....	37
Graf 8: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a mzdového pomeru VŠ/SŠ priemerných miezd	39
Graf 9: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a mzdového pomeru SŠ/VŠ priemerných miezd	39
Graf 10: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a mzdového pomeru VŠ/SŠ mediánových miezd	40
Graf 11: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a mzdového pomeru SŠ/VŠ mediánových miezd	41
Graf 12: Vývoj vzťahu medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 medzi rokmi 2008 a 2022 v krajinách Európskej únie	42
Graf 13: Vývoj vzťahu medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 medzi rokmi 2012 a 2022 v krajinách Európskej únie	43
Graf 14: Vývoj vzťahu medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 medzi rokmi 2017 a 2022 v krajinách Európskej únie	43

Úvod

Vzdelávací systém tvorí kľúčovú úlohu vo funkcií štátu. Do systému vzdelávania patrí aj terciárne vzdelávanie, ktoré má nenahraditeľnú funkciu v podobe vzdelávania študentov, ktorí sa následne stanú odborníkmi v ich študovanej oblasti. Terciárne vzdelávanie je jedným z pilierov pre zvyšovanie ekonomického rastu, zvyšovanie životnej úrovne a mnoho ďalších oblastí. Rozvoj a úspešnosť terciárneho vzdelávania prináša krajinám významné ekonomické zmeny a prispieva k ich atraktívnosti pre potenciálne investície a nárastu pracovnej sily, čím krajinám prináša dlhodobé benefity. Terciárne vzdelávanie plní významnú úlohu v otázkach lepších pracovných príležitostí, konkurencieschopnosti, inovácií a sociálneho rozvoja.

Význam a opodstatnenosť terciárneho vzdelávania vo svete rastie, a preto je dôležité skúmať mieru participácie na terciárnom vzdelávaní, najmä v kontexte Slovenskej republiky. Na Slovensku predstavuje podiel osôb vo veku 25 až 64 rokov, ktorí dosiahli terciárne vzdelanie, takmer 30%, čo je pod hodnotou, ktorú v priemere vykazujú krajiny Európskej únie (OECD, 2023). Vo všeobecnosti sa miera participácie na terciárnom vzdelávaní za posledné desaťročia výrazne zvýšila, čo následne ovplyvňuje aj mieru zamestnanosti, pričom pre ľudí s dosiahnutým terciárnym vzdelaním je hodnota miery zamestnanosti najvyššia (OECD, 2023). Terciárne vzdelávanie je jedným z kľúčových pilierov ako spoločenského, tak aj ekonomického rozvoja a snahy mnohých krajín sa sústreďujú na ďalšie zvyšovanie účasti na terciárnom vzdelávaní.

Podstatnou otázkou je však aj následná možnosť adekvátneho uplatnenia na trhu práce pre absolventov vysokoškolského vzdelávania, ktorá je dlhodobo diskutovanou témou. Dôležitým faktorom v otázke participácie na terciárnom vzdelávaní je dopyt na trhu práce. Na Slovensku je dopyt po zamestnancoch dlhodobo vychýlený smerom k strednému školstvu a za posledné desaťročia je na Slovensku prítomná aj výrazná miera prekvalifikovanosti. Práve v tomto kontexte sa vynárajú otázky o opodstatnenosti a efektívnosti zvyšovania účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku, ktorým sa budem v bakalárskej práci venovať. Kľúčovou oblasťou je nielen to, aký je počet absolventov na vysokých školách, ale aj to, aké majú uplatnenie na trhu práce.

1 Súčasný stav problematiky doma a v zahraničí

1.1 Dôležitosť terciárneho vzdelávania v spoločnosti

V súčasnosti je pridaná hodnota terciárneho vzdelávania väčšia ako v minulých obdobiach. Vyšší stupeň dosiahnutého vzdelania je v spoločnosti pozitívne spájaný s participáciou na trhu práce a s rozvojom ekonomickej a sociálnej oblasti jednotlivcov. Absolventi, ktorí dosiahli terciárne vzdelanie sú viac spoločensky angažovaní a majú tendenciu dosahovať vyššiu mieru zamestnanosti a vyššie relatívne mzdy. Vysokoškolsky vzdelaní jednotlivci sú navyše viac naklonení k účasti na celoživotnom vzdelávaní (OECD, 2023). Terciárne vzdelávanie je čoraz viac považované za kľúčový faktor, ktorý prispieva k inováciám v ekonomike a sociálnemu blahobytu v spoločnosti (OECD, 2020). Vďaka terciárnemu vzdelávaniu sú na trhu práce vysoko kvalifikovaní pracovníci a taktiež sa vďaka nemu zvyšuje konkurencieschopnosť vo svete globálnej ekonomiky, ktorá je založená na potenciále ľudského kapitálu (OECD, 2009). Krajiny, ktoré vykazujú nízku úroveň vzdelania sú často postihované technologickou stagnáciou a zaostávajúcím ekonomickým rastom. Zároveň je však dôležité podotknúť, že významným faktorom nie sú iba roky strávené štúdiom, ale aj obsah vedomostí a zručností, ktoré vzdelávaním nadobudli. Rast produktivity práce ale nie je jediným benefitom vyššej úrovne vzdelávania v spoločnosti. Vzdelávanie prispieva k lepšiemu zvládaniu ekonomických šokov, k prispôbovaniu sa technologickým zmenám, väčšej občianskej participácii či k pozitívnemu správaniu sa v súvislosti so životným prostredím (World Bank, 2011). V súčasnom svete transformujúcich sa ekonomík vplyvom viacerých fenoménov, ako je globalizácia a digitalizácia, demografické procesy či otrasy v podobe pandémie COVID-19, ktoré následne vyvíjajú tlak na systémy terciárneho vzdelávania, je dôležité, aby tieto systémy boli schopné reagovať na neustále sa meniace potreby. A práve v tejto oblasti zohráva vysokoškolské vzdelávanie kľúčovú úlohu v podobe podnecovania a vytvárania inovácií a vedomostí, ktoré následne podporujú pokrok a hospodársky rast (OECD, 2021). Marginson, Cantwell, Platonova a Smolentseva (2023) skúmali dva teoretické prístupy k prínosom terciárneho vzdelávania.

V prvom prístupe McMahon (2018) rozvíja teóriu endogénneho rozvoja a premieta ekonomickú teóriu a jej metódy v širokom rozmedzí súkromných aj verejných výsledkov. McMahon identifikuje početné objekty prepojené s terciárnym vzdelávaním a spája ich do jednej unitárnej hodnoty. Základom McMahonovho modelu je ľudský kapitál a poukazuje na prispievanie vysokoškolského vzdelávania k ekonomickému a sociálnemu rozvoju prostredníctvom mechanizmu, ktorý ľudský kapitál definuje ako rodinný prenos ľudského

kapitálu spolu s individuálnymi schopnosťami a snahou, násobený jeho trvaním. Významne poukazuje na podstatu výstupu vysokoškolského vzdelávania, ktoré spočíva v zručnostiach ľudského kapitálu. Prínos ľudského kapitálu kvantifikuje v širokom rozmedzí sociálnych oblastí a netrhový prínos vysokoškolského vzdelávania stavia na približne rovnakú úroveň ako trhový prínos (McMahon, 2018). Marginson, Cantwell, Platonova a Smolentseva poukazujú na pochybnosti v McMahonovom modeli. Zdôrazňujú absentujúce vysvetlenie príčin kauzálneho reťazca vzdelávania cez ľudský kapitál po sociálny a hospodársky rozvoj. Ďalej poukazujú na fakt, že terciárne vzdelávanie je dokonale nezávislé v oblastiach, v ktorých jeho prínosy vznikajú spolu s inými faktormi. Kritika upozorňuje aj na predpoklady McMahon, že všetky prínosy vychádzajú z individualizovaného vzdelávania, avšak kognitívne a sociálne procesy necháva nepreskúmané (Marginson, a iní, 2023). Druhý prístup rieši sociálnu úlohu terciárneho vzdelávania. Meyer, Ramirez, Frank a Schofer (2007) v inštitucionálnej teórii nahrádzajú ekonomickú kauzalitu sociologickou príčinnou súvislosťou. Pohľad na vzdelávanie ako inštitúciu podporuje vysvetlenie mnohých jej efektov v spoločnosti a charakteristík. Inštitucionálni teoretici upriamujú pozornosť na organizácie ako významných aktérov v sociálnej oblasti. Ekonomickou úlohou terciárneho vzdelávania je podľa nich nie v špecifickom odbornom vzdelávaní, ale v kultúrnom formovaní hodnôt, povolaní a v prideľovaní sociálneho postavenia v spoločnosti. Ekonomické procesy podriaďujú procesom kultúrnym a spochybňujú tvrdenia teoretikov o ekonomických účinkoch terciárneho vzdelávania. Podľa inštitucionalistov je kľúčový nedostatok špecifickosti všeobecných titulov. Ak sa podľa neho jednotlivé individuálne schopnosti a zručnosti oddelia od systému poskytujúceho abstraktné akademické certifikáty, bude to znamenať udržanie si univerzitnej autority a kolektívu v kultúrnej oblasti (Meyer, a iní, 2007). Marginson, Cantwell, Platonova a Smolentseva upozorňujú na limity tohto prístupu. Konkrétne na pravdepodobné prehliadanie iných prínosov terciárneho vzdelávania, ktoré nie sú v tejto teórii zahrnuté. V inštitucionálnom pohľade chýba stabilita vo vzťahu ku kauzálnym empirickým dôkazom a mechanizmom. Tento prístup navyše neposkytuje teoretické odôvodnenie kauzálnych vzťahov, ktoré existujú medzi terciárnym vzdelávaním a spoločnosťou. Zároveň poukazujú na fakt, že korelácia nedokazuje kauzalitu, ktorá vychádza z dôvery v teóriu. Uznávajú, že nie všetky faktory prínosu terciárneho vzdelávania možno empiricky skúmať, to však neznamená, že nie je potrebné skúmať teóriu prostredníctvom empirických faktov a rovnako naopak (Marginson, a iní, 2023).

Oba prístupy poskytujú významné poznatky v problematike prínosov terciárneho vzdelávania. McMahon aj inštitucionalisti sa navzájom vylučujú, to však neznamená, že prínos oboch prúdov nie je signifikantný. Ako identifikovali Marginson, Cantwell, Platonova a Smolentseva, obe skupiny v snahe poskytnúť celostné vysvetlenie nevenovali pozornosť problémom kauzality. V problematike príspevkov terciárneho vzdelávania poskytli títo autori aj vlastný spôsob nazerania na prínosy terciárneho vzdelávania, kde upozorňujú na to, že terciárne vzdelávanie nie je len samostatným interným systémom, ale zároveň je externe prepojené s rôznymi časťami spoločnosti, a preto je nemožné izolovať jeho individuálne kauzálne účinky. Existuje podstatný rozdiel medzi vnútorným prínosom, ktorý prebieha prostredníctvom vzdelávania študentov, a prínosom vonkajším, ktorý je tvorený v spolupráci s inými aktérmi. Prínosy terciárneho vzdelávania môžu byť chápané tak na individuálnej, ako na kolektívnej úrovni a ich dosah je podmienený rozličnými úrovňami spoločnosti a myslenia, vrátane viacerých národnostných, kultúrnych a špecializačných aspektov (Marginson , a iní, 2023).

Význam terciárneho vzdelávania v spoločnosti je v súčasnosti kľúčový k napredovaniu spoločnosti. Vyššia úroveň vzdelanosti napomáha ekonomickému rozvoju a zvyšuje konkurencieschopnosť krajín a schopnosť adaptácie na zmeny v dnešnej ére globalizácie. Vysokoškolské vzdelávanie má však pozitívny vplyv nielen na krajiny a celú spoločnosť, ale aj na jednotlivcov. Absolventi vyšších stupňov vzdelávania dosahujú vyššie mzdy a zároveň sú viac zapojení do spoločenského života. Na prínosy terciárneho vzdelávania v spoločnosti sa dá pozeráť viacerými spôsobmi. Zatiaľ čo na jednej strane sa v súvislosti s terciárnym vzdelávaním zdôrazňuje jeho ekonomický prínos a význam ľudského kapitálu, na druhej strane sa vo vzťahu k terciárnemu vzdelávaniu kladie dôraz na oblasť sociálneho postavenia a formovania hodnôt. Vo všeobecnosti je však dôležité vnímať terciárne vzdelávanie, a vzdelávanie ako také nie ako izolovaný systém, ale zohľadňovať aj vzájomný vplyv iných oblastí a aktérov spoločnosti v súvislosti s terciárnym vzdelávaním.

1.2 Teória ľudského kapitálu a ekonomický rozvoj

Vzdelávanie zohráva v súčasnosti kľúčovú úlohu pri formovaní ľudského kapitálu. Ľudský kapitál je jedným z faktorov, ktoré vytvárajú možnosti ekonomického rastu a konkurencieschopnosti. Zároveň sa ľudský kapitál považuje aj za faktor ovplyvňujúci postavenie a príjem zamestnancov na trhu práce. Teória ľudského kapitálu je považovaná za zásadnú teóriu globálneho charakteru vo vzťahu k systémom vzdelávania a ekonomiky (Gillies, 2011). Stala sa základom pre početné množstvo empirických aj teoretických štúdií

v oblasti vzdelávania a ekonómie práce. Jej myšlienky boli často vplyvným faktorom v praxi, otázkach vzdelávania či politickom diskurze a významne zdôrazňovali význam a prínos vzdelávania v spoločnosti a ekonomike (Papadoulou, 2019). Podľa Gilliesa (2011) existujú dva základné elementy teórie ľudského kapitálu, pričom poukázal na štúdie viacerých autorov, ktorí tieto faktory skúmali vo svojich štúdiách. Prvý z nich sa vzťahuje k úvahe, že distribúcia príjmov alebo mzdové rozdiely sú kauzálne prepojené so vzdelávaním. Vzdelávanie sa v tomto ponímaní považuje za investíciu, ktorej návratnosť sa prejaví v relatívne vyšších príjmoch. Druhý aspekt súvisí s rozličnými pohľadmi na pracovnú silu. Klasická ekonómia poukazovala na pracovnú silu z čisto kvantitatívneho pohľadu a práve teória ľudského kapitálu priviedla kvalitatívny aspekt do tejto problematiky. Práve vzdelávanie je považované za najvýznamnejší faktor zvyšovania kvalitatívnej stránky pracovnej sily s následným zvyšovaním miezd absolventov vysokých škôl na trhu práce. Vo všeobecnosti bol v minulosti rozvoj ľudského kapitálu kľúčovým faktorom rozvoja, rastu alebo zotavenia viacerých ekonomík a vo vysoko vzdelaných krajinách bolo možné pozorovať vysokú úroveň ľudského kapitálu. Teória ľudského kapitálu je tak vysvetľujúcim indikátorom hospodárskeho rastu viacerých ekonomík (Gillies, 2011). Investície do vzdelania sú zároveň aj rozhodnutím, ktoré je racionálne determinované porovnaním nákladov a výnosov. A práve investície do ľudského kapitálu sú následne jedným z determinantov rastu produktivity, hospodárskeho rastu a lepších možností pre zamestnanie jednotlivca (Becker, 1994). Na štúdie teórie ľudského kapitálu poukazuje aj Papadopolou (2019), kde poznamenáva, že štúdie teórie ľudského kapitálu naznačujú podporu výhod vzdelaných pracovníkov na trhu práce a významnú úlohu investície do vzdelania pre úspešnú participáciu jednotlivca na trhu práce. Kritici teórie ľudského kapitálu však spochybňujú významný dôraz kladený na vzdelanie z pohľadu teoretikov, ktorí presadzujú teóriu ľudského kapitálu a tento prístup považujú za neadekvátny pre vysvetlenie komplikovaných problémov socio-ekonomickej oblasti. Vzdelanie ako také v tejto oblasti nie je podľa kritikov schopné riešiť rozsiahle ekonomické, sociálne a politické faktory, ktoré ovplyvňujú participáciu jednotlivca na trhu práce a presadzujú obsiahnutie viacerých širších faktorov v problematike zamestnanosti (Papadoulou).

Vzdelávanie zohráva kľúčovú úlohu pri formovaní ľudského kapitálu a ten je následne hnacou silou ekonomického rastu a rastu konkurencieschopnosti. Vzťah medzi ekonomickým rastom a konkurencieschopnosťou a vzdelávaním podporuje práve teória ľudského kapitálu. Investície do vzdelávania a formovania ľudského kapitálu sa vracajú späť

v podobe vyšších príjmov a zároveň táto teória poukázala na kvalitatívny aspekt pracovnej sily a jeho následný vplyv na produktivitu. Vzdelávanie a jeho vplyv na ekonomický rozvoj je potrebné skúmať a chápať v širšom kontexte viacerých rozličných faktorov a perspektív, avšak teória ľudského kapitálu potvrdzuje pozitívny vplyv vzdelávania a budovania ľudského kapitálu na hospodársky rast a konkurencieschopnosť, čo sa nevylučuje s inými faktormi, ktoré na ekonomický rozvoj taktiež vplývajú.

1.3 Terciárne vzdelávanie na Slovensku a v kontexte Európskej únie

Začiatkom 90. rokov minulého storočia na Slovensku zaostávalo dosahovanie terciárneho vzdelania za krajinami Európskej únie. Systém vysokoškolského vzdelávania na Slovensku zaznamenal od roku 1990 výrazný rast počtu študentov, a to aj vďaka nárastu investícií do vzdelávania. Podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov na Slovensku sa medzi rokmi 1998 a 2019 viac ako strojnásobil (OECD, 2021). Na Slovensku počas posledného desaťročia na jednej strane výrazne klesol počet obyvateľov vo vekovej skupine 19 rokov, čo malo za následok pokles absolútneho počtu študentov vysokých škôl, a zároveň výrazne narástol podiel absolventov terciárneho vzdelávania vo vekovej skupine 25—34 rokov, ktorý bol vyvolaný masifikáciou vysokoškolského vzdelávania. Jedným z dôležitých faktorov poklesu počtu študentov na slovenských vysokých školách je aj nárast podielu mladých ľudí, ktorí odchádzajú za štúdiom do zahraničia. Zároveň sa zmenila aj štruktúra uchádzačov o terciárny stupeň vzdelávania a na vysoké školy sa postupne presúvalo čoraz viac absolventov stredných odborných škôl v porovnaní s absolventmi gymnázií (RÚZ, 2021). Vo všeobecnosti existuje na Slovensku zhoda, že vzdelávanie na Slovensku, vrátane terciárneho stupňa vzdelávania, zaostáva za vzdelávaním v rozvinutých krajinách. V súčasnosti je zároveň slovenské vysoké školstvo na základe medzinárodných porovnaní podfinancované a súčasná štruktúra terciárneho vzdelávania je zároveň odlišná oproti rozvinutým krajinám v rámci krajín Európskej únie a OECD, čo môže ovplyvňovať aj kvalitu vzdelávania na vysokých školách na Slovensku (RÚZ, 2018). Za posledné desaťročie zároveň existovali na Slovensku a aj na úrovni Európskej únie snahy o zvýšenie atraktívnosti vysokoškolského vzdelávania medzi mladými ľuďmi, pričom sa vývoju ponuky vzdelávania a jeho kvalite či adaptácií voči narastajúcemu dopytu po vysokoškolskom vzdelávaní venovala iba minimálna časť. Ponuka vysokoškolského vzdelávania totiž nereagovala na narastajúci dopyt po terciárnom vzdelávaní, keďže napriek výraznejšiemu poklesu absolútneho počtu študentov na vysokých školách výrazne narástol podiel ľudí študujúcich na vysokej škole. Táto situácia tak mala za

výsledok infláciu vysokoškolských diplom a súčasne aj znižovanie ich signalizačnej funkcie. Túto skutočnosť potvrdzuje aj vývoj miezd absolventov terciárneho vzdelávania, kde za posledné desaťročie mzdový bonus vysokoškolského vzdelávania klesol. Napriek tomu, že spomínaná inflácia vysokoškolských diplomov nie je jediným faktorom, ktorý má vplyv na znižovanie mzdového bonusu terciárneho vzdelávania, výrazná zmena v štruktúre dopytu po vysokoškolskom vzdelávaní a jeho následný vplyv na výstupy vysokoškolského vzdelávania sú významné pre skúmanie ďalšieho zvyšovania účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku (RÚZ, 2021).

Stav vysokoškolského vzdelávania vyvoláva otázky opodstatnenosti ďalších snáh pre zvyšovanie podielu vysokoškolsky vzdelaných ľudí na Slovensku aj v spojitosti s cieľmi, ktoré sú stanovované ako na úrovni Európskej únie, tak aj v rámci cieľov na úrovni Slovenska. V rámci strategického rámca pre európsku spoluprácu vo vzdelávaní a odbornej príprave s cieľom vytvoriť európsky vzdelávací priestor sa členské štáty Európskej únie dohodli na cieľových hodnotách na úrovni Európskej únie. Na základe toho by mal podiel jednotlivcov vo veku 25 až 34 rokov, ktorí dosiahli stupeň terciárneho vzdelania, do roku 2030 predstavovať aspoň 45 % (Rada Európskej únie, 2021). Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky identifikovalo tri základné strategické ciele v oblasti terciárneho vzdelávania v rámci stratégie internacionalizácie vysokého školstva do roku 2030, a to zvýšenie kvality terciárneho vzdelávania prostredníctvom internacionalizácie, zvýšenie dostupnosti medzinárodnej skúsenosti počas štúdia a modernizáciu terciárneho vzdelávania v kontexte internacionalizácie. V súvislosti s týmito strategickými cieľmi stanovilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu niekoľko konkrétnych cieľových hodnôt pre oblasť terciárneho vzdelávania. Do roku 2030 by mal byť podiel verejných vysokých škôl, ktoré majú vlastnú stratégiu internacionalizácie v súlade s výsledkami externého auditu, ktorý je zameraný na internacionalizáciu vysokej školy, na úrovni 70 %, podiel študentov zapísaných na študijných programoch na slovenských vysokých školách by mal dosiahnuť hodnotu 15 %, zároveň by malo byť podporených 1 600 štípendistov štípendijnej schémy pre zatriktívnenie prvého stupňa vysokých škôl a podporiť by sa malo minimálne 10 projektov s cieľom propagácie slovenských vysokých škôl v zahraničí (MŠVVaŠ, 2021).

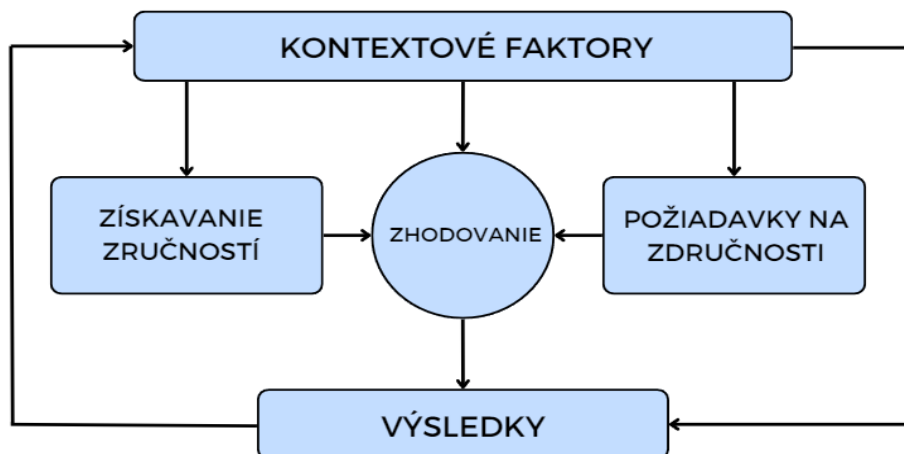
Vysokoškolské vzdelávanie na Slovensku zaznamenalo v posledných desaťročiach niekoľko zmien. V porovnaní s rozvinutými krajinami Európskej únie a krajinami OECD však vysoké školstvo na Slovensku zaostáva a v súčasnosti sa musí vysporiadať s viacerými

výzvami. Na Slovensku a rovnako aj na úrovni Európskej únie sú viditeľné snahy o ďalšie zvyšovanie podielu vysokoškolských absolventov a zároveň aj atraktivnosť vysokoškolského štúdia. V kontexte zmien ktoré nastali v slovenskom vysokom školstve je však potrebné sledovať aj možné dopady pri napĺňaní týchto cieľov. Vzhľadom na rozdiely v štruktúre terciárneho vzdelávania na Slovensku a iných rozvinutých krajinách je dôležité skúmať efektívnosť ďalšieho zvyšovania podielu vysokoškolsky vzdelaných absolventov na Slovensku.

1.4 Terciárne vzdelávanie vo vzťahu k trhu práce

Vzdelávanie a trh práce sú navzájom kľúčovo prepojené v kontexte ekonomického a sociálneho prostredia a rozvoja spoločnosti. Vzdelávací systém pripravuje jednotlivcov pre výkon ich budúceho povolania na trhu práce a zároveň je týmto trhom ovplyvňovaný v súvislosti s jeho požiadavkami. Kvalita a relevantnosť dosiahnutého vzdelania vo vzťahu k potrebám trhu práce ovplyvňujú pôsobenie jednotlivca na trhu práce (OECD, 2013). Proces formovania výsledkov interakcie medzi aktérmi trhu práce a systému vzdelávania je zobrazený na obrázku 1.

Obrázok 1: Zhodovanie zručností v kontexte ekonomického prostredia

Zdroj: OECD, World Bank, ETF, ILO, UNESCO (2013)

Zhodu alebo nezhodu zručností na trhu práce ovplyvňujú tri hlavné faktory. Získavanie zručností zahŕňa dosiahnutie určitého stupňa vzdelania, úroveň kognitívnych schopností a formovanie zručností. Absolventi systému vzdelávania predstavujú ponuku pracovných síl na trhu práce. Požiadavky na zručnosti predstavujú dopyt na trhu práce. Predstavujú zručnosti, ktoré sú potrebné pre výkon na konkrétnom pracovnom mieste a súvisia so zamestnanosťou podľa vzdelania a povolania a s meraním zručností pracovných

úloh. Kontextové faktory ovplyvňujú nielen celý proces zhodovania zručností, ale aj už spomenuté získavanie zručností a požiadavky na zručnosti pri formovaní zhody zručností. Zahŕňajú ekonomickú úroveň a štruktúru, vývoj demografie, rozvoj technológií a inštitucionálne nastavenia. Výsledky tohto procesu sa prejavujú v ekonomickom raste a produktivite, vo výške miezd a v zamestnanosti. Kontextové faktory a výsledky zhodovania zručností sú taktiež navzájom prepojené a významne ovplyvňujú celý proces zhodovania zručností (OECD, 2013). V súčasnosti sa požiadavky na trhu práce stávajú čoraz viac náročnejšími, najmä v dôsledku rozsiahlych technologických zmien, globalizácie a demografického vývoja. Tieto trendy poukazujú na významnosť ľudského kapitálu a potrebu podpory súladu medzi ponukou a dopytom na trhu práce (Vandelpas a Thum-Thysen, 2019). V tomto kontexte sa však vyskytuje nesúlad medzi zručnosťami, ktoré stoja na strane ponuky a zručnosťami, ktoré vyžaduje trh práce. Určitá miera nesúladu existuje prirodzene v rámci procesu trhového mechanizmu v krátkom období (Európska komisia, 2015), avšak zlyhanie nastáva, ak tento nesúlad pretrváva. Podľa Vandelpas a Thum-Thysena (2019) sa v problematike nezhody zručností na trhu práce ukazujú dva prístupy, pričom jedna strana sa zaoberá nesúladom medzi voľnými pracovnými miestami a uchádzačmi o prácu a druhá strana sa zaoberá nesúladom medzi zamestnancami a prácou, ktorú vykonávajú (Vandelpas a Thum-Thysen, 2019). Nezhoda zručností je všeobecný termín pre vyjadrenie nesúladu v tvorbe dopytu a ponuky na trhu práce. Existuje niekoľko typov nesúladu, ktoré vznikajú v procese interakcií medzi systémom vzdelávania a trhom práce (ILO, 2013). Tabuľka 1 zobrazuje najčastejšie formy nesúladu medzi vzdelávaním a trhom práce.

Tabuľka 1: Najčastejšie formy nesúladu medzi vzdelávaním a trhom práce

Nedostatok zručností	Dopyt po konkrétnom type zručností prevyšuje ponuku týchto zručností alebo naopak
Medzera v zručnostiach	Oblasť alebo úroveň zručností sa nezhoduje s požadovanými zručnosťami pre výkon práce
Prevzdelanosť (podvzdelanosť)	Zamestnanci majú viac (menej) rokov vzdelania, ako vyžaduje práca
Prekvalifikovanosť (podkvalifikovanosť)	Zamestnanci majú vyšší (nižší) stupeň vzdelania, ako požaduje pracovná pozícia
Vertikálny nesúlad	Úroveň vzdelania sa nezhoduje s požadovanou úrovňou

Horizontálny nesúlad	Oblasť vzdelania sa nezhoduje s oblasťou zručností potrebných pre výkon práce
Zastaranosť zručností	Zručnosti, ktoré boli pre prácu potrebné v minulosti sa nezhodujú so zručnosťami, ktoré sú potrebné pre prácu v súčasnosti

Zdroj: ILO, 2013 a ILO, 2014

Terciárne vzdelávanie a trh práce sú navzájom kľúčovo prepojené a ich vzťah významne ovplyvňuje ako ekonomický, tak aj sociálny vývoj spoločnosti. Vzdelávanie pripravuje budúcich absolventov pre ich adekvátne uplatnenie sa na trhu práce a práve zhodovanie zručností je v tejto oblasti významne dôležité. Celý proces tvorby súladu medzi dopytom a ponukou pracovných síl na trhu práce je však ovplyvňovaný viacerými faktormi, na ktoré by mal byť systém daného procesu schopný adekvátne reagovať. V dôsledku viacerých zmien sa v súčasnosti požiadavky trhu práce stávajú čoraz náročnejšími a nesúlad zručností na trhu práce je zásadnou výzvou vo vzťahu medzi terciárnym vzdelávaním a trhom práce. A práve spomínaný nesúlad zručností môže mať negatívny vplyv nielen na ekonomický rozvoj spoločnosti, ale aj na mnohé iné oblasti ako spoločnosti, tak aj jednotlivcov.

1.5 Prekvalifikovanosť na trhu práce

Viacero európskych krajín, vrátane Slovenska, zažíva v posledných desaťročiach prudký rozvoj terciárneho vzdelávania. Jednou z kľúčových funkcií vzdelávania v spoločnosti je pripraviť budúcich absolventov pre následný výkon ich povolania. Vzdelávanie by plne reflektovalo pre potreby trhu práce v prípade, že by dokonale napĺňalo túto funkciu (Štefánik, 2010). Dosiahnutie vyššieho stupňa vzdelania ale automaticky neznamená efektívne a adekvátne využitie všetkých nadobudnutých poznatkov a zručností. Situácie, kedy zamestnanec vykonáva prácu, kde jeho dosiahnuté vzdelanie nekorešponduje s požadovaným vzdelaním alebo odborom, nie sú výnimkou. Či už ide o vertikálny nesúlad, teda o rozdiel v dosiahnutom stupni vzdelania, alebo o horizontálny nesúlad, teda rozdiel v študovanom odbore, má to vplyv nielen na produktivitu práce alebo mzdu, ale aj na viaceré ukazovatele trhu práce. Práve vzťah medzi zvyšujúcim sa podielom obyvateľov s vyšším dosiahnutým vzdelaním a dopytom po pracovníkoch s nižším dosiahnutým vzdelaním predstavuje jasný nesúlad a neoptimálne využitie ľudského kapitálu (Čarnogurská, 2019). V tejto súvislosti sa v spoločnosti objavujú obavy, či je súčasný trh práce schopný zabezpečiť adekvátne a efektívne situovanie narastajúcich počtov absolventov terciárneho vzdelávania.

Vynára sa teda znepokojenie z prekvalifikovanosti spoločnosti (Štefánik 2010). Štefánik (2010) však upozorňuje na fakt, že prekvalifikovanosť ako problém vzniká v situácií, kde by uplatnenie väčších skupín absolventov na trhu práce nezodpovedal ich stupňu dosiahnutého vzdelania. Avšak problém neoptimálneho využitia dosiahnutého vzdelania nastáva už pri nesúlade odboru vzdelania a pracovného zaradenia na trhu práce aj prípade, že získaný stupeň vzdelania zodpovedá pracovnému zaradeniu. Štefánik navyše dodáva, že interpretácia pojmu kvalifikácia je omnoho širšia ako získané vzdelanie a formálne vzdelávanie je len jedným zo spôsobov získavania potrebnej kvalifikácie. Pri výskume je však získané formálne vzdelanie najvhodnejším štatisticky skúmaným znakom, ktorý reflektuje ako kvalifikáciu jednotlivca, tak aj požadovanú kvalifikáciu na trhu práce (Štefánik, 2010).

Štefánik (2010) zároveň poukázal na rozličné prístupy existujúcej literatúry k vysvetleniu fenoménu prekvalifikovanosti na trhu práce. Jedným z viacerých vysvetlení prekvalifikovanosti je kariérna stratégia. Mnohé štúdie podľa Štefánika (2010) identifikovali prekvalifikovanosť najmä u pracovníkov v mladšom veku, najmä v ranných štádiách ich kariéry. Túto skutočnosť vysvetľujú tým, že absolventi terciárneho vzdelávania môžu nastúpiť na pracovné miesto, ktoré vyžaduje nižší stupeň vzdelania, z dôvodu nedostatku skúseností a chýbajúcej praxe. Následne si po získaní potrebných skúseností hľadajú pozíciu s primeranejšími požiadavkami v porovnaní s ich dosiahnutým vzdelaním. Autori týchto štúdií poukazujú na fakt, že v rámci vysvetlenia prekvalifikácie ako kariérnej stratégie prekvalifikovanosť neznamena nerovnováhu na trhu práce a nevyjadruje nerovnováhu medzi dopytom a ponukou na trhu práce. Je vyvolaná iba ako sprievodný jav trhového mechanizmu a poukazuje na rôzne podnety, ktoré ovplyvňujú absolventov vysokých škôl pri rozhodovaní sa v skorých štádiách ich kariéry (Štefánik, 2010). Iný pohľad na prekvalifikovanosť ponúkajú štúdie z oblasti pracovnej psychológie, ktoré poukazujú na trend postupnej straty istoty jednotlivcov na trhu práce. Očakávaná jednotlivcov, ktoré vyplývajú zo vzťahu medzi zamestnávateľom a zamestnancom smerujú k čím ďalej k nižšej istote a stabilite. Autori tohto prúdu tak vysvetľujú prekvalifikovanosť ako flexibilizáciu, teda poistenie jednotlivcov pred nepriaznivou situáciou na trhu práce. Čo najvyššie dosiahnuté vzdelanie má v tomto prípade zaistiť si výhodu na trhu práce, vyhnúť sa nezamestnanosti alebo iného potenciálneho znevýhodnenia. Následkom takéhoto konania však môže nastať významný nárast prebytku ponuky na trhu práce s následkom neoptimálneho využitia prostriedkov investovaných do vzdelávania (Štefánik, 2010). Štúdie z prúdu teórie zvyšovania

produktivity poukazujú na ideu zvyšujúcich sa vzdelanostných nárokov pre zamestnancov na jednotlivých pracovných pozíciách. Ak absolventi terciárneho vzdelávania pracujú na pozíciách, ktoré tento stupeň dosiahnutého vzdelania spravidla nevyžadujú, nie vždy možno takúto situáciu považovať za prejav prekvalifikovanosti. Vysvetlením môžu byť práve neustále sa zvyšujúce požiadavky na vzdelanie zamestnancov. Zmena nárokov môže byť spôsobená novými technológiami, ktoré v kombinácii s vyšším vzdelaním vyvolajú zvýšenie produktivity v daných pracovných oblastiach. Pri predpokladoch dokonale fungujúceho trhového mechanizmu na pracovnom trhu možno očakávať vzájomné prepojenie produktivity práce a mzdy, a teda zvýšenie produktivity práce musí byť za týchto predpokladov sprevádzané zvyšovaním miezd. Teória zvyšovania produktivity tak predpokladá alokáciu zamestnancov na jednotlivé pozície na trhu práce spôsobom, ktorý efektívne využíva ich dosiahnuté vzdelanie a teda prekvalifikovanosť v tomto prípade vyjadruje zvýšenie produktivity na danej pracovnej pozícii. (Štefánik, 2010). V súvislosti s prekvalifikáciou možno podľa Štefánika (2010) spomenúť aj signalizujúcu funkciu vzdelávania. Dosiahnuté vzdelanie poskytuje informáciu o tom, kam bol jednotlivец jeho získaným vzdelaním zaradený na základe viacerých kritérií triedenia, medzi ktoré môžeme zaradiť aj intelektuálne schopnosti. To znamená, že dosiahnutím terciárneho stupňa vzdelania tak jednotlivec vysielal signál, že bol schopný rozvíjať svoje schopnosti potrebné pre absolvovanie terciárneho stupňa vzdelania. V praxi ale prináša kvantitatívny nárast terciárneho vzdelávania devalváciu informácie, ktorej nositeľom je vysokoškolský diplom. To znamená že čím vyšší je podiel vysokoškolsky vzdelaných jednotlivcov, tým viac dochádza k zníženiu informačnej hodnoty vysokoškolského diplomu, a teda k inflácii vzdelania. Zároveň je narastajúci podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva sprevádzaný aj zvyšovaním požiadaviek na vzdelanie zamestnancov zo strany zamestnávateľov (Štefánik, 2010).

Napriek tomu, že vysokoškolské vzdelávanie je súčasnosti veľmi dôležité, významným faktorom je ich efektívne umiestnenie na trhu práce. V dnešnej spoločnosti totiž dochádza k situáciám, kedy sú absolventi zamestnávaní na pracovné miesta, ktorých kvalifikačné požiadavky nie sú v súlade s dosiahnutým vzdelaním absolventa. Nesúlad zručností má negatívny vplyv na produktivitu, ekonomický rast a zároveň môže mať vplyv aj na mzdy jednotlivcov na trhu práce. V kontexte rastúceho podielu vysokoškolsky vzdelaných absolventov a najmä v kontexte strategických cieľov oblasti terciárneho vzdelávania sa v dnešnej spoločnosti čoraz viac dostáva do povedomia fenomén

prekvalifikovanosti. Kontinuálny narastajúci počet vysokoškolsky vzdelaných ľudí totiž vyvoláva otázky, či sú súčasné trhy práce rozličných krajín schopné adekvátne alokovať tento narastajúci počet absolventov vysokoškolského vzdelávania. Prekvalifikovanosť môže byť spôsobená viacerými faktormi, ako je kariérna stratégia, narastajúce nároky na zručnosti či neistota a očakávania budúcnosti. Skutočnosť prítomnosti prekvalifikovanosti na trhu práce je však dôležitým signálom pre skúmanie nesúladu medzi dopytom a ponukou zručností na trhu práce. Potrebnosť riešenia tejto problematiky je navyše dôležitá aj v súvislosti s mnohými zmenami, ktoré ovplyvňujú súčasnú spoločnosť, ako sú technologické zmeny a globalizácia.

1.6 Výskum prekvalifikovanosti na Slovensku

Vysokoškolské vzdelávanie na Slovensku prechádza viacerými výzvami a jednou z nich je aj fakt, že na trhu práce na Slovensku je silne prítomná prekvalifikovanosť. Avšak fenomén prekvalifikovanosti na slovenskom trhu práce nevznikol v posledných rokoch, ale objavuje sa na Slovensku už desaťročia. Potvrdzujú to aj mnohé štúdie, ktoré sa výskumom prekvalifikovanosti na slovenskom trhu práce zaoberali. Tieto štúdie poukázali na narastajúci problém s nesúladom zručností na Slovensku a na potrebu riešenia tohto problému. A práve v súčasnosti, kedy sú na Slovensku aj v Európskej únii neustále snahy o ďalšie zvyšovanie podielu vysokoškolsky vzdelaných ľudí, je skúmanie výskytu prekvalifikovanosti a ich následné aplikovanie do politík ovplyvňujúcich vysokoškolské vzdelávanie a trh práce nesmierne dôležité a potrebné.

Štefánik (2010) skúmal výskyt prekvalifikovanosti v európskych krajinách vrátane Slovenska na základe indexu prekvalifikovanosti. V rámci štúdie sledoval aj vzťah prekvalifikovanosti a vybraných ukazovateľov v európskych krajinách, pričom ako ukazovatele si stanovil výdavky na terciárne vzdelávanie (ako podiel HDP), nezamestnanosť vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov, podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v danej krajine, podiel študentov vysokých škôl na populácii vo veku 20 až 24 rokov, celkovú nezamestnanosť a počet absolventov terciárneho vzdelávania na 1 000 obyvateľov vo veku 20 – 29 rokov. Silný vzťah s prekvalifikovanosťou vykazoval iba podiel obyvateľov, ktorí dosiahli terciárne vzdelanie v danej krajine. Všetky zvyšné indikátory vykazovali nevýznamný vzťah s indexom prekvalifikovanosti. Toto zistenie je významné aj pre ďalšie skúmanie prekvalifikovanosti a zvyšovania účasti na terciárnom vzdelávaní. Na základe vzťahu medzi indexom prekvalifikovanosti a podielom populácie s terciárnym vzdelaním Štefánik identifikoval, že Slovensko patrí medzi krajiny s najnižšou mierou tak

prekvalifikovanosti, ako podielu vysokoškolsky vzdelanej populácie. Vo svojej štúdií sa Štefánik ďalej venuje skúmaniu potenciálnych vysvetlení prekvalifikovanosti, do tohto skúmania však nezahrnul Slovensko. Táto štúdia presne skúmala problematiku prekvalifikovanosti, avšak Štefánik hodnotil výskyt prekvalifikovanosti v jednotlivých krajinách v roku 2010, kedy Slovensko vykazovalo nielen nízku mieru prekvalifikovanosti v krajine, ale aj nízky podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Od roku 2010 však výrazne vzrástol podiel obyvateľov Slovenska s dosiahnutým terciárnym vzdelaním, rovnako ako aj miera prekvalifikovanosti. Slovensko taktiež od roku 2010 zaznamenalo významný hospodársky rast a preto je potrebné tento vzťah skúmať aj v súčasnosti.

Výskytu prekvalifikovanosti na Slovensku sa venovala aj Čarnogurská (2019), ktorá pri svojej štúdií využila ukazovatele vertikálneho aj horizontálneho nesúladu terciárneho vzdelávania s trhom práce, ktoré vytvorila Európska komisia. Na základe týchto ukazovateľov patrilo Slovensko v roku 2008 ku krajinám s najnižšími hodnotami vertikálneho, teda kvalifikačného nesúladu, avšak v roku 2017 medzi ne už nepatrilo. Zaujímavým zistením je fakt, že Slovensko zaznamenalo počas tohto obdobia najvýraznejší rast vertikálneho nesúladu zručností spomedzi všetkých európskych krajín. V roku 2017 zaznamenalo na Slovensku najvýraznejšiu prekvalifikovanosť odvetvie dopravy a skladovania, pričom výrazne nahodnotené bolo aj odvetvie verejnej správy, priemyselnej výroby a obchodu. Naopak, navýraznejšie podhodnotenými odvetviami boli stavebníctvo, vzdelávanie, zdravotníctvo a sociálna pomoc a odborné technické a vedecké odvetvie. Čarnogurská skúmala, ako prekvalifikovanosť vplýva na výšku mzdy na Slovensku a ako prítomnosť prekvalifikácie vplýva na mzdu zamestnanca. Z výsledkov vyplývala výrazná prítomnosť kvalifikačného nesúladu na slovenskom trhu práce na úrovni približne 40 %, kde väčšinu tvorila práve prekvalifikovanosť. Podľa výsledkov štúdie sa hodinová mzda jednotlivcov zníži takmer o jedno euro v prípade zamestnancov, ktorí vykonávajú prácu, ktorá nezodpovedá ich vzdelaniu v porovnaní s vhodne kvalifikovanými zamestnancami. Najväčšími skupinami, kde sa prekvalifikovanosť vyskytovala, boli práve absolventi vysokých škôl na prvom a treťom stupni. V prípade najvyššieho stupňa terciárneho vzdelania išlo až o 60 % absolventov. Prekvalifikovanosť absolventov prvého stupňa vysokých škôl sa pohybovala na úrovni 53 %. Spomedzi absolventov vysokých škôl bola najnižšia hodnota vyjadrujúca mieru prekvalifikovanosti pri absolventoch druhého stupňa terciárneho vzdelávania, a to 30 % (Čarnogurská 2019).

Delaney, McGuinness, Pouliakas a Redmond (2020) skúmali vzťah medzi zmenou zloženia vzdelanosti a mierou prekvalifikovanosti nových participantov na trhu práce, ktorí ukončili stredoškolské a terciárne vzdelanie za obdobie 2000 - 2016 v tridsiatich európskych krajinách vrátane Slovenska. Vo všeobecnosti podiel absolventov terciárneho vzdelania v tomto období vzrástol z 11 % v roku 2016 na 18 % v roku 2020. Najvyššiu mieru prekvalifikovanosti vykazovali práve zamestnanci s dosadnutým terciárnym vzdelaním. Avšak zaujímavým zistením tejto štúdie bolo, že napriek výraznému nárastu absolventov terciárneho vzdelania, miera prekvalifikácie absolventov terciárneho vzdelania v sledovanom období v priemere európskych krajín poklesla o tretinu. Zatiaľ čo v roku 2000 bola táto hodnota na úrovni takmer 60 %, v roku 2016 poklesla na úroveň približne 40 %. Autori štúdie však upozorňujú na dôležitú skutočnosť, že takéto zovšeobecnené závery na súhrnnej úrovni môžu skresľovať a zakrývať rozdielnosti na úrovni krajiny, preto sa zameriavali na hodnoty, ktoré konkrétne krajiny vykazovali v sledovanom období. Tak je to aj v prípade Slovenska. V roku 2000 bol na Slovensku podiel terciárne vzdelaných ľudí vo veku 15 až 29 rokov na úrovni 4,5 %, zatiaľ čo v roku 2016 táto hodnota stúpila na 17,5 %. Nesúlad medzi hodnotami na úrovni priemeru európskych krajín a Slovenska je práve v miere prekvalifikovanosti. Zatiaľ čo miera prekvalifikovanosti na európskej úrovni v sledovanom období klesla, na Slovensku to bolo naopak. Z približne 56 % v roku 2000 miera prekvalifikovanosti stúpila na 61 %. Podľa výsledkov štúdie však v niektorých krajinách, kde podiel obyvateľov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním výrazne stúpol, miera prekvalifikovanosti v týchto krajinách naopak klesla. Táto skutočnosť tak vo všeobecnosti nepotvrdzuje priamy vzťah medzi podielom vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a miery prekvalifikovanosti. Autori štúdie zároveň identifikovali rozličné faktory, ktoré môžu tieto rozdiely vývojev v jednotlivých krajinách vysvetliť. Jedným s týchto faktorov sú politiky zamerané na zvýšenie ponuky pracovných miest vyžadujúcich vysokoškolské vzdelanie, ako sú napríklad výdavky na výskum a vývoj. Ďalším faktorom môžu byť politiky, ktoré stimulujú presun pracovnej sily medzi rozličnými pracovnými miestami, aby mladí absolventi vzdelávania mohli nájsť vhodné pracovné miesta už v začiatkoch ich kariéry. Podľa autorov môžu byť ďalšími faktormi aj politiky zamerané na zvýšenie rastu kvality v súlade s dosiahnutým vzdelaním a politiky zamerané na odstránenie informačných asymetrií pri prechode jednotlivcov zo systému vzdelávania na trh práce (Delaney a iní, 2020).

Bulko, Krajnáková a Pilinkienė (2020) skúmali faktory ekonomického rozvoja vo vzťahu k zamestnanosti a nezamestnanosti absolventov terciárneho vzdelania na Slovensku a v Česku. Faktormi, ktoré autori štúdie skúmali, sú hrubý domáci produkt (HDP), priame zahraničné investície a hrubé domáce výdavky na výskum a vývoj. Regresnou analýzou identifikovali mierne silnú koreláciu úrovne hrubého domáceho produktu s nezamestnanosťou a silnú koreláciu vo vzťahu so zamestnanosťou vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na Slovensku. V prípade hrubých domácich výdavkov na výskum a vývoj autori identifikovali mierne silnú koreláciu vo vzťahu k zamestnanosti aj nezamestnanosti vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva na Slovensku. V prípade tretieho indikátora sa ukázala mierne silná korelácia vzťahu priamych zahraničných investícií a zamestnanosti aj nezamestnanosti vysokoškolsky vzdelanej populácie na Slovensku (Bulko a iní, 2020).

Hrendash, Jurajda, Münich, Doleželová a Mrázek (2023) skúmali prekvalifikovanosť v Českej republike, pričom svoje zistenia porovnávali s rôznymi krajinami vrátane Slovenska. Autori sledovali vývoj mzdových priemerov vzhľadom na konkrétne vekové skupiny (roky narodenia 1960, 1970, 1980 a 1990) kde Slovensko vykazovalo podobný vývoj ako Česko, a teda že reálne mzdy každej mladšej skupiny boli vyššie, ako reálne mzdy staršej skupiny v rovnakom veku. V rámci vývoju priemeru miezd autori porovnali tento indikátor aj po odstránení agregátneho rastu miest v ekonomike, kde identifikovali takmer identický vývoj platových profilov, teda mladšie a staršie generácie sa v tomto prípade pohybujú po podobných mzdových trajektoriách, čo znamená, že hospodársky rast značne ovplyvnil rozdiel v mzdách medzi jednotlivými vekovými skupinami. Tento fakt ukázal, že zvýšenie podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v Česku výrazne neznižilo mzdy najmladšej vysokoškolsky vzdelanej generácie pod úroveň výsledkov staršej generácie. Slovensko, rovnako ako Česká republika, zažila rýchlejší ekonomický rast, a teda môžeme predpokladať, že rovnako aj na Slovensku k rozdielom mzdových profilov neprispel nárast vysoko vzdelaných obyvateľov, ale práve rast produktivity práce a zvýšenie cenovej hladiny. Kľúčovým zistením autorov tejto štúdie je skutočnosť, že výrazný nárast vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v Česku a ďalších postkomunistických krajinách Európskej únie vrátane Slovenka podľa doterajších zistení nevedol k výraznému zníženiu miezd v skupinách obyvateľstva s dosiahnutým terciárnym stupňom vzdelania, a to ani v porovnaní so skupinami obyvateľstva, ktorí dosiahli stredoškolské vzdelanie. Podľa autorov by vysvetlením mohla byť komplementarita fyzického a ľudského kapitálu, ktorá ukazuje, že

krajiny s vyššou úrovňou ľudského kapitálu majú z dlhodobého hľadiska tendenciu prilákať fyzický kapitál, pre ktorý je ľudský kapitál významným faktorom a teda nárast ponuky ľudského kapitálu následne stimuluje aj dopyt po ňom (Hrendash a iní, 2023).

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Z teoretického hľadiska je význam terciárneho vzdelávania v spoločnosti nepochybne dôležitý a zvyšovanie účasti na ňom má v spoločnosti svoje opodstatnenie. Mnohé krajiny sa v snahe napredovať usilujú o rast podielu obyvateľov, ktorí dosiahli terciárny stupeň vzdelania, čo potvrdzujú aj ciele v oblasti terciárneho vzdelania viacerých inštitúcií. Absolventi terciárneho stupňa vzdelania by však mali byť alokovaní na trhu práce. Otázky schopnosti trhu práce absorbovať rastúce množstvo vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov sú čoraz viac opodstatnené, najmä v súvislosti so zvyšujúcimi sa cieľmi pre účasť na terciárnom vzdelávaní. Práve z tohto dôvodu je hlavným cieľom bakalárskej práce preskúmať zmysel a opodstatnenosť snáh o ďalšie zvyšovanie účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku. K dosiahnutiu hlavného cieľa bakalárskej práce je potrebné identifikovať aj parciálne ciele.

Čiastkovým cieľom teoretickej časti, teda prvej kapitoly bakalárskej práce, je popísanie súčasného stavu skúmanej problematiky. Teoretická časť práce poukazuje na dôležitosť terciárneho vzdelávania v spoločnosti a jeho významnú opodstatnenosť v súčasnosti. Zároveň je v teoretickej časti práce kladený dôraz na potrebu súladu medzi dopytom a ponukou na trhu práce pre efektívne alokovanie absolventov terciárneho vzdelávania na trh práce a v tejto časti práce sa venujeme aj na fenoménu prekvalifikovanosti, ktorý vzniká, ak spomínaný súlad na trhu práce nie je. Poslednou časťou teoretickej časti práce je prehľad doterajších štúdií viacerých autorov, ktorí sa venovali výskytu prekvalifikovanosti na Slovensku.

Parciálnym cieľom v praktickej časti, teda v tretej kapitole bakalárskej práce, je zanalyzovanie vývoja a aktuálneho stavu účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku a situácie na trhu práce na Slovensku a zároveň aj jeho porovnanie s priemerom krajín Európskej únie a následne aj s jednotlivými krajinami Európskej únie. Táto časť práce je venovaná skúmaniu podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti na Slovensku a zároveň sú tieto ukazovatele porovnávané s priemerom krajín Európskej únie. Ďalej je v tejto časti práce skúmaný dopyt po pracovných silách na trhu práce na Slovensku a taktiež aj mzdový pomer vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelaných zamestnancov na Slovensku. Po zanalyzovaní situácie na Slovensku je v práci skúmaný aj vzťah medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti v krajinách Európskej únie.

Pri vypracovaní prvej kapitoly bakalárskej práce bolo v prvom rade potrebné zhromaždiť a preštudovať ako slovenské, tak aj zahraničné publikácie týkajúce sa skúmanej problematiky. Pre potreby bakalárskej práce a popísanie riešenej problematiky bola použitá metóda selekcie, analýzy a syntézy. Použité zdroje pochádzajú prevažne z online databáz a získané znalosti z odbornej literatúry tvorili základ teoretického rámca pri skúmaní problematiky opodstatnenosti a efektívnosti zvyšovania účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku, najmä v kontexte vyvíjajúceho sa trhu práce a objavujúceho sa fenoménu prekvalifikovanosti na Slovensku.

Tretia kapitola bakalárskej práce sa venuje konkrétnemu skúmaniu ukazovateľov týkajúcich sa problematiky účasti na terciárnom vzdelávaní a podmienok trhu práce. V tejto časti bakalárskej práce sme v prvom rade sledovali vývoj podielu obyvateľov s dosiahnutým terciárnym stupňom vzdelania a vývoj miery prekvalifikovanosti na Slovensku a na úrovni priemeru krajín Európskej únie. Pri oboch ukazovateľoch sme sledovali ako vekovú skupinu 25 – 64 rokov, tak aj vekovú skupinu 25 – 34 rokov. Vzhľadom na skutočnosť, že cieľové hodnoty v oblasti terciárneho vzdelávania, ktoré sú použité v bakalárskej práci, sú určené pre vekovú štruktúru 25 – 34 rokov, do ďalšej analýzy je zahrnutá iba táto veková skupina. V tretej kapitole je ďalej skúmaný priemerný ročný počet voľných pracovných miest na Slovensku a mzdový pomer vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelaných zamestnancov na Slovensku. Mzdový pomer sme získali ako pomer hrubej minimálnej mesačnej mzdy zamestnanca s ukončeným druhým stupňom terciárneho vzdelania a hrubej minimálnej mesačnej mzdy zamestnanca s ukončeným úplným stredoškolským stupňom vzdelania.¹Pre potreby bakalárskej práce sme porovnávali pomer ako priemerných, tak aj mediánových miezd vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelaných zamestnancov. Nakoniec sme v tretej kapitole bakalárskej práce skúmali aj vzťah medzi nárastom podielu obyvateľov s dosiahnutým terciárnym stupňom vzdelania a nárastom miery prekvalifikovanosti v jednotlivých krajinách Európskej únie. Skúmané dáta pochádzajú z databázy Eurostat, zo Štatistického úradu Slovenskej republiky a z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Pri skúmaní danej problematiky v tretej kapitole sme použili aj grafické a štatistické metódy a metódu komparácie pri sledovaní vzťahu vo vývoji jednotlivých ukazovateľov.

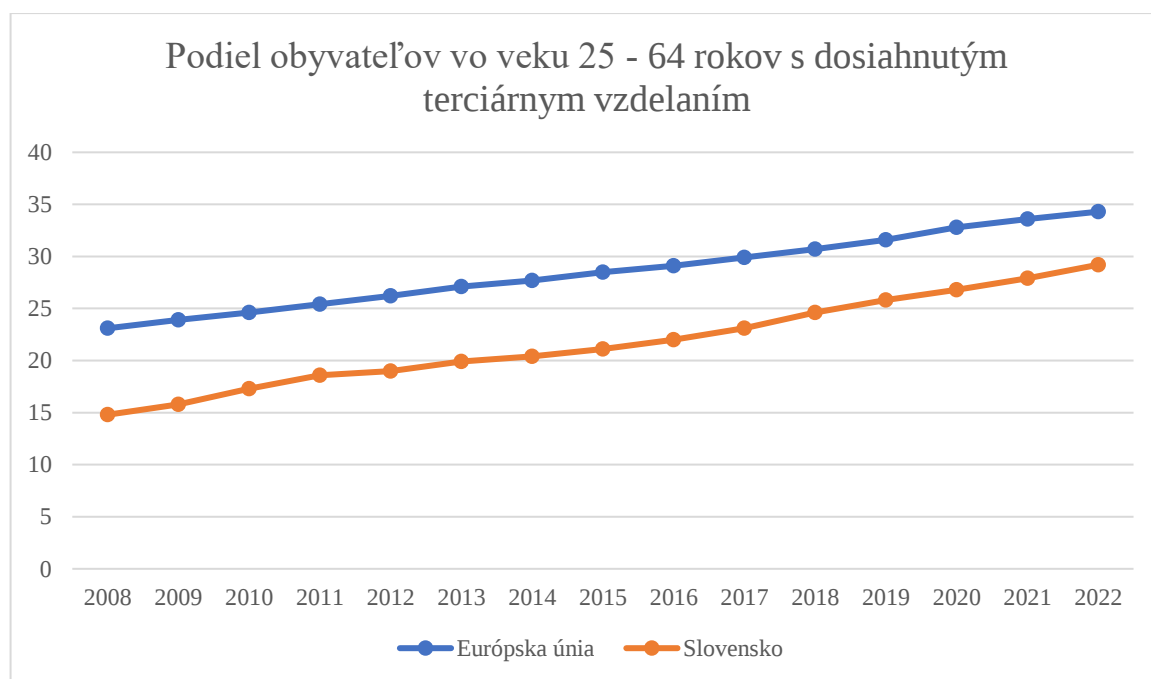
¹ Hrubá minimálna mesačná mzda zamestnanca s ukončeným úplným stredoškolským stupňom vzdelania je vyjadrená ako priemer hrubých minimálnych mesačných miezd zamestnancov s ukončeným úplným stredným odborným (učňovským) vzdelaním s maturitou, úplným stredným všeobecným vzdelaním a úplným stredným odborným vzdelaním.

3 Výsledky práce a diskusia

3.1 Vývoj účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku

Slovensko zaznamenalo v posledných desaťročiach nárast počtu absolventov vysokoškolského vzdelávania a cieľe vo zvyšovaní účasti na vysokoškolskom vzdelávaní naďalej narastajú. Nesporne to potvrdzuje aj dohoda členských štátov Európskej únie na cieľových hodnotách účasti na terciárnom vzdelávaní a rovnako aj stratégie a cieľové hodnoty stanovené Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Vzhľadom na to, že mnohé strategické ciele sa určujú najmä na úrovni Európskej únie, je dôležité sledovať vývoj účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku a aj ho porovnať s vývojom priemeru krajín Európskej únie.

Graf 1: Podiel obyvateľov vo veku 25 - 64 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním

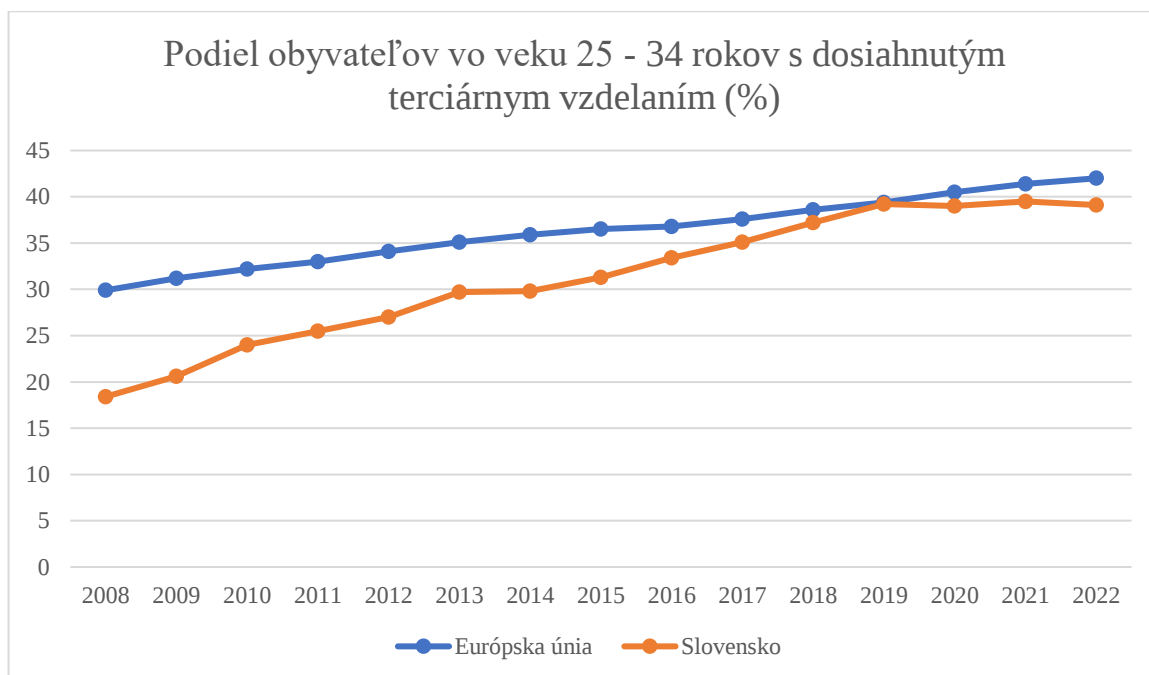

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Graf 1 predstavuje porovnanie vývoja percentuálneho podielu populácie vo vekovej skupine 25 až 64 rokov, ktorí dosiahli terciárne vzdelanie na Slovensku s priemerom krajín Európskej únie v období od roku 2008 do roku 2022. Tak ako v krajinách Európskej únie, aj na Slovensku došlo k postupnému nárastu podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov vo veku 25 až 64 rokov. Na úrovni priemeru Európskej únie došlo k nárastu z 23,1 % v roku 2008, na hodnotu 34,3 % v roku 2022, čo predstavuje rozdiel približne 11 percentuálnych bodov. Podobný vývoj zaznamenalo aj Slovensko, kde došlo k nárastu podielu z 14,8 % v roku 2008, na hodnotu 29,2 % v roku 2022, čo predstavuje nárast o približne 14

percentuálnych bodov, čo je porovnateľná hodnota s vývojom v priemere krajín Európskej únie. Podiel absolventov terciárneho vzdelávania v tejto vekovej skupine je dlhodobo pod hodnotami, ktoré vykazuje priemer Európskej únie, ale postupne sa znižuje rozdiel medzi hodnotami, ktoré vykazuje Slovenská republika a priemer krajín Európskej únie. Vo všeobecnosti je však vývoj účasti na terciárnom vzdelávaní v oboch sledovaných skupinách veľmi podobný. Iná situácia však nastala vo vekovej skupine 25 až 34 rokov.

Graf 2: Podiel obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

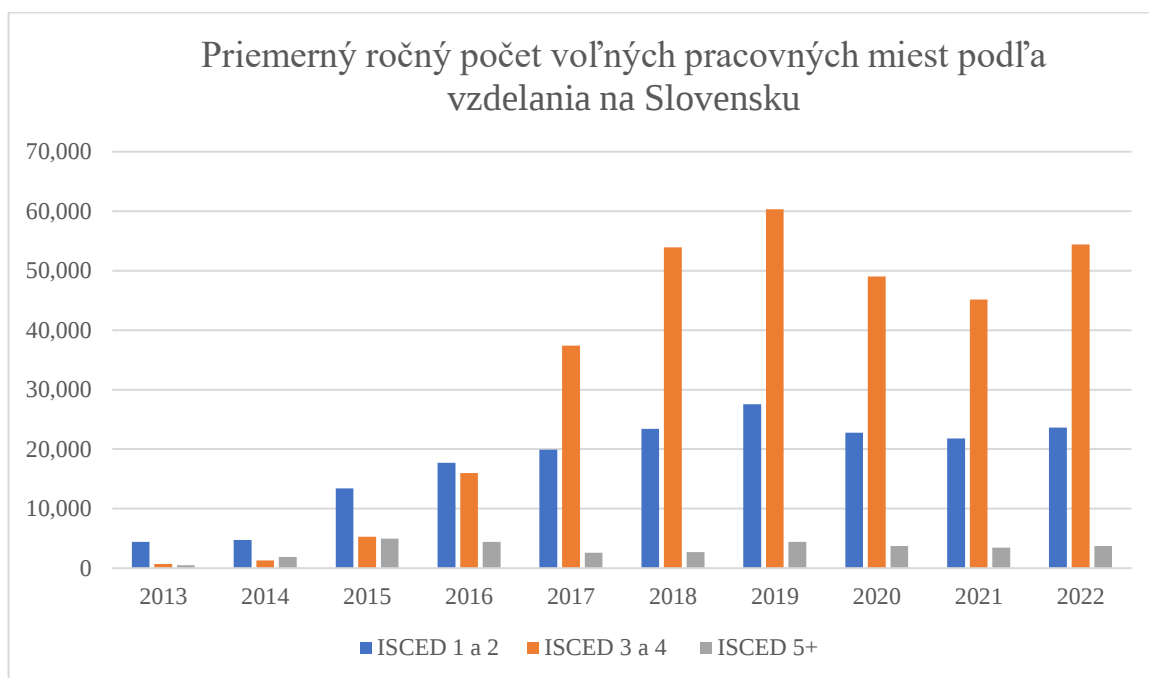
Graf 2 zobrazuje porovnanie podielu obyvateľov vo vekovej skupine 15 až 34 rokov, ktorí dosiahli terciárny stupeň vzdelania na Slovensku s priemerom krajín Európskej únie v rozmedzí rokov 2008 a 2022. Pri tejto vekovej skupine môžeme pozorovať výrazne odlišný vývoj účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku v porovnaní s vývojom v predchádzajúcom grafe 1. V krajinách Európskej únie je vidieť postupný nárast podielu vysokoškolsky vzdelaných jednotlivcov v danej vekovej kategórii z 29,9 % v roku 2008, na hodnotu 42 % v roku 2022, čo predstavuje nárast o približne 12 percentuálnych bodov, čo je len minimálny rozdiel oproti nárastu vo vekovej skupine 25 - 64 rokov. Na Slovensku ale podiel obyvateľov s dosiahnutým terciárnym stupňom vzdelania narástol výrazne, z 18,4 % v roku 2008, až na 39,1 % v roku 2022, čo predstavuje nárast o približne 20 percentuálnych bodov. Slovensko síce počas celého sledovaného obdobia zaznamenalo hodnoty pod úrovňou priemeru krajín Európskej únie, avšak nárast, ktorý zaznamenala Slovenská republika je výrazný. V roku 2019 Slovensko navyše dosiahlo hodnotu takmer na úrovni

priemeru krajín Európskej únie. V nasledujúcich rokoch na Slovensku sledované hodnoty mierne kolísali a postupne sa od hodnôt priemeru krajín Európskej únie vzd'alovali, zaujímavým a významným aspektom napriek tomu zostáva práve výrazný nárast podielu vysokoškolsky vzdelaných jednotlivcov vo vekovej skupine 25 až 34 rokov na Slovensku. A práve spomínaný rýchly nárast vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov môže byť významným faktorom pri skúmaní prekvalifikovanosti na trhu práce na Slovensku.

3.2 Situácia na trhu práce na Slovensku

Snahy o kontinuálny rast obyvateľov s ukončeným terciárnym stupňom vzdelania vyvolávajú otázky, či je trh práce schopný absorbovať narastajúce množstvo absolventov vysokých škôl. Na úrovni Európskej únie sa členské krajiny dohodli na už spomínaných spoločných strategických cieľoch v oblasti terciárneho vzdelávania a na tieto ciele nadväzujú aj stratégie jednotlivých krajín, vrátane Slovenska. Limitom k dosahovaniu spomínaných cieľov sú však špecifické podmienky jednotlivých krajín. A práve z tohto dôvodu je dôležité sledovať situáciu na trhu práce, a teda to, či je trh práce schopný alokovať absolventov jednotlivých stupňov vzdelania do zamestnania. V nadväznosti na požiadavky trhu práce sa medzi skúmané ukazovatele dostáva aj miera prekvalifikovanosti, ktorá jasne odzrkadľuje súlad alebo nesúlad medzi množstvom vysokoškolsky vzdelaných absolventov a dopytom na trhu práce. Fakt, že na Slovensku je prekvalifikovanosť dlhodobo prítomná, potvrdzujú aj spomínané štúdie, ktoré prekvalifikovanosť na Slovensku skúmali. A práve v kontexte výrazného nárastu vysokoškolsky vzdelaných absolventov a dlhodobému skúmaniu prekvalifikovanosti na Slovensku je podstatné sledovať štruktúru slovenského práce a to, či má trh práce na Slovensku schopnosť narastajúce množstvo vysokoškolských absolventov absorbovať.

Graf 3: Priemerný ročný počet voľných pracovných miest podľa stupňa vzdelania na Slovensku

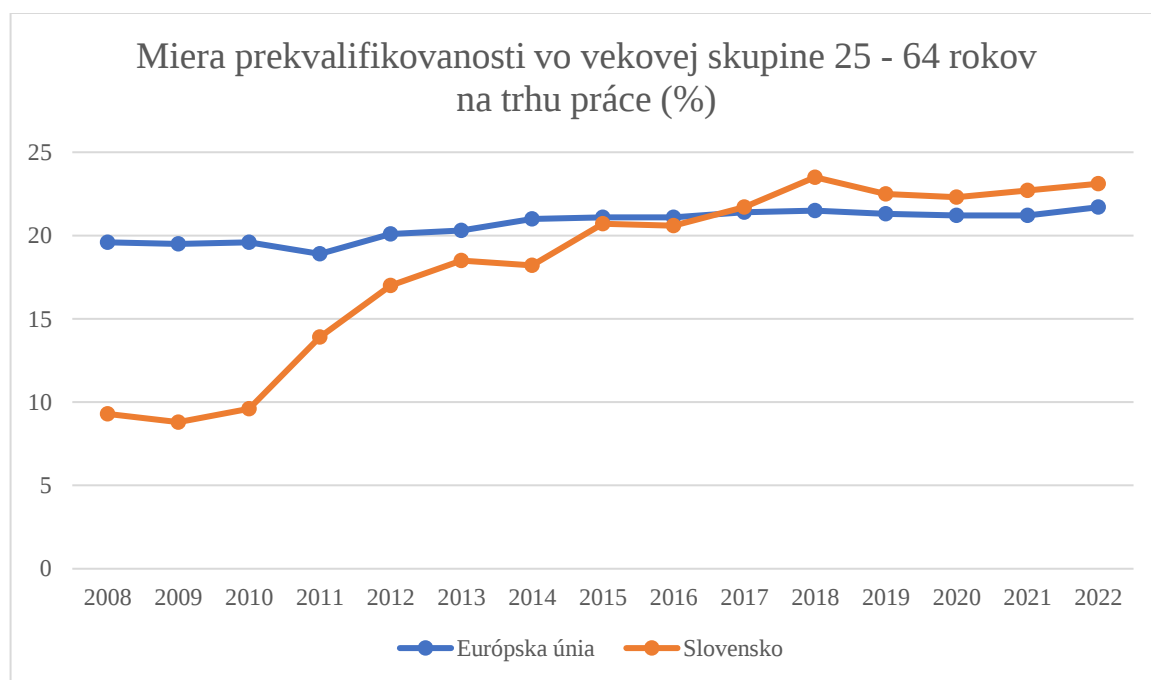
Zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, vlastné spracovanie

Graf 3 predstavuje prehľad vývoja priemerného ročného počtu voľných pracovných miest podľa vzdelania na Slovensku od roku 2013 po rok 2022.² Z grafu je jasne vidieť, že na Slovensku je najvyšší dopyt po stredne kvalifikovaných pracovníkoch (ISCED 3 a 4), nižší dopyt existuje po nízko kvalifikovaných pracovníkoch (ISCED 1 a 2) a po vysoko kvalifikovaných pracovníkoch (ISCED 5+) je v porovnaní s prvými dvoma skupinami dopyt veľmi nízky. Počas rokov 2013 až 2016 bol najväčší dopyt po nízko kvalifikovaných zamestnancoch, avšak od roku 2015 začal výrazne rásť dopyt práce po stredne kvalifikovaných pracovníkoch a od roku 2017 je dopyt práve po týchto pracovníkoch najvýraznejší. Tieto zistenia jasne reflektujú potreby trhu práce na Slovensku, a teda fakt, že dopyt po zamestnancoch na Slovensku je výrazne vytýčený smerom k stredne kvalifikovaným pracovníkom, pričom po zamestnancoch s vysokým stupňom dosiahnutého vzdelania je dopyt sústavne a dlhodobo nízky. Práve tento fakt je silným argumentom proti ďalšiemu zvyšovaniu účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku a z tohto dôvodu je dôležité zhodnotiť jeho efektívnosť a opodstatnenosť. V nadväznosti na predchádzajúce grafy 1 a 2 sa môžeme pozrieť na vývoj od roku 2019, kedy klesol dopyt po pracovníkoch vo všetkých troch skupinách, pričom podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na Slovensku vo vekovej skupine 25 - 34 rokov iba mierne kolísal a vo vekovej skupine

² Podľa stupnice medzinárodného štandardného členenia vzdelávania ISCED

25 - 64 rokov naďalej stúpal. Dopyt po stredne kvalifikovaných pracovníkoch v tomto klesal, čo by mohlo znamenať mierny náznak toho, že na trhu práce na miera nesúladu zručností začína znižovať, ale dopyt klesol vo všetkých troch kvalifikačných skupinách. Faktom však je, že dopyt po stredne kvalifikovaných pracovníkoch klesal najrýchlejšie. Tento vývoj na trhu práce však mohol byť spôsobený aj pandémiou COVID-19, čo by značil aj následný opätovný rast dopytu po pracovníkoch vo všetkých troch kvalifikačných skupinách po roku 2021 a tento nárast nemusí explicitne súvisieť s množstvom vysokoškolsky vzdelaných absolventov a štruktúrou trhu práce. Takéto tvrdenie by však vyžadovalo hlbší výskum a preto je spomínané vysvetlenie sledovaného vývoja iba hypotézou. Zároveň je dôležité podotknúť, že použité dáta nemusia reflektovať na všetky možnosti získania ako pracovníka, tak pracovného miesta na trhu práce. Vzhľadom na súčasné možnosti hľadania zamestnania a zároveň aj zamestnancov na trhu práce má sledovanie vývoja aj iných možností na trhu práce svoje opodstatnenie, faktom však zostáva, že trh práce je výraznejšie naklonený smerom ku stredne kvalifikovaným pracovníkom.

Graf 4: Miera prekvalifikovanosti na trhu práce vo vekovej skupine 25 - 64 rokov

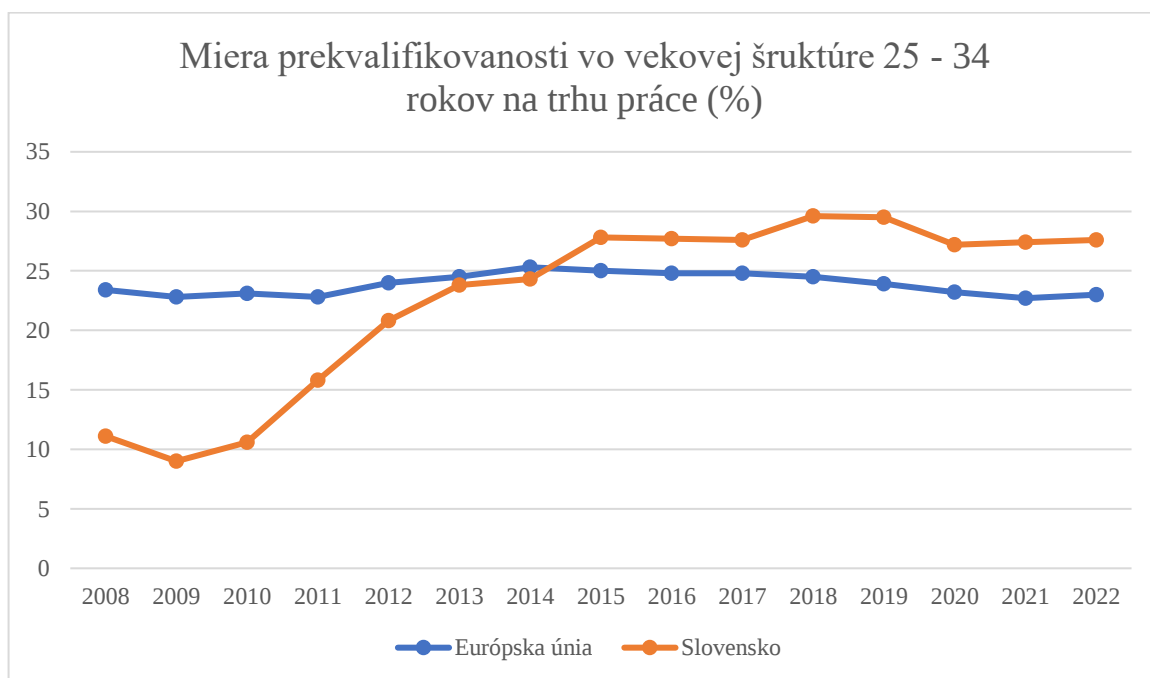

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Z vývoja priemerného počtu voľných pracovných miest a podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva na Slovensku je zjavné, že na Slovensku je prítomný nesúlad medzi ponukou a dopytom na trhu práce a tento nesúlad potvrdzuje aj miera prekvalifikovanosti na Slovensku. Práve miera prekvalifikovanosti je dôležitým indikátorom, ktorý jednoznačne poukazuje na to, či a v akej miere je v danej krajine prítomný nesúlad medzi kvalifikáciou

pracovnej sily a požiadavkami trhu práce. Graf 4 predstavuje vývoj miery prekvalifikovanosti vo vekovej štruktúre 25 – 64 rokov na trhu práce na Slovensku a v priemere krajín Európskej únie. Vývoj miery prekvalifikovanosti na Slovensku je odlišný od vývoja, ktorý môžeme pozorovať na úrovni priemeru krajín Európskej únie. Zatiaľ čo v Európskej únii sa miera prekvalifikovanosti pohybovala od 19,6 % v roku 2008, po 21,7 % v roku 2022, na Slovensku došlo k nárastu z 9,3 % v roku 2008, na 23,1 % v roku 2022. Miera prekvalifikovanosti na úrovni priemeru krajín Európskej únie vzrástla o približne 2 percentuálne body, zatiaľ čo na Slovensku došlo k nárastu o takmer 14 percentuálnych bodov. Tento výrazný nárast miery prekvalifikovanosti potvrdzuje to, že na Slovensku je dopyt na trhu práce naozaj vychýlený iným smerom ako ponuka na trhu práce. Medzi rokmi 2016 a 2017 Slovensko dokonca prebehlo priemer krajín Európskej únie a nasledujúce hodnoty boli taktiež nad úrovňou hodnôt priemeru krajín Európskej únie.

Graf 5: Miera prekvalifikovanosti na trhu práce vo vekovej skupine 25 - 34 rokov

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

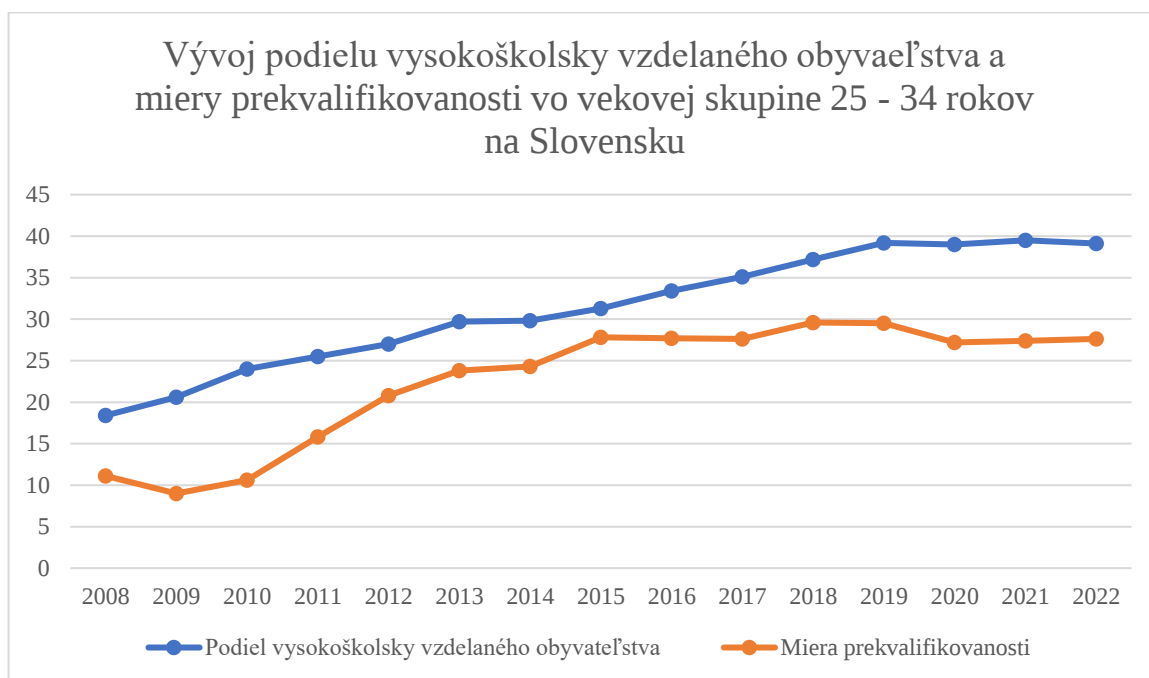
Tak ako vo vekovej skupine 25 - 64 rokov, aj medzi mladými ľuďmi vo veku 25 - 34 rokov na Slovensku je prítomná prekvalifikovanosť na trhu práce, dokonca o niečo výraznejšie. Graf 5 predstavuje vývoj miery prekvalifikovanosti vo vekovej štruktúre 25 – 34 rokov na trhu práce na Slovensku a v Európskej únii. Opäť je vývoj, ktorý zaznamenalo Slovensko, významne odlišný od vývoju priemeru krajín Európskej únie. V Európskej únii sa miera prekvalifikovanosti pohybovala od 23,4 % v roku 2008, po 23 % v roku 2022. Miera prekvalifikovanosti v tejto vekovej skupine v krajinách Európskej únie tak

poklesla o 0,4 percentuálnych bodov. Na Slovensku došlo k nárastu z 11,1 % v roku 2008, na 27,6 % v roku 2022, čo predstavuje nárast o 16,5 percentuálnych bodov. V porovnaní z vekovou skupinou 25 - 64 rokov je tak vidieť výraznejší nárast miery prekvalifikovanosti na trhu práce na Slovensku, pričom miera prekvalifikovanosti medzi mladými absolventmi na trhu práce je dokonca vyššia v porovnaní s mierou prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 64 rokov. Prekvalifikovanosť v tejto vekovej skupine na Slovensku predbehla hodnoty priemeru krajín Európskej únie už po roku 2014 a počas celého ďalšieho sledovaného obdobia boli hodnoty miery prekvalifikovanosti na Slovensku nad hodnotami priemeru krajín Európskej únie. Tento rozdiel bol navyše výraznejší v porovnaní s rozdielom v predchádzajúcej vekovej skupine. Na dôležitosti táto skutočnosť nabera o to viac, že oproti výraznému nárastu miery prekvalifikovanosti na Slovensku v priemere krajín Európskej únie miera prekvalifikovanosti klesla. Faktom navyše je, že v oboch vekových skupinách je rast miery prekvalifikovanosti v Európskej únii pomalší ako rast vysokoškolsky vzdelanej populácie, zatiaľ čo na Slovensku je to práve naopak.

3.3 Vzťah rastu účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku a nesúladu dopytu a ponuky na trhu práce na Slovensku

Súlad medzi ponukou pracovných síl na trhu práce s dopytom po nich je nevyhnutný pre správne alokovanie absolventov rozličných stupňov vzdelávania na trh práce a efektívne fungovanie ekonomiky. To znamená, že je na trhu práce dostatok pracovných síl pre obsadenie voľných pracovných miest a zároveň môžu absolventi rozličných stupňov vzdelávania nájsť na trhu práce uplatnenie zodpovedajúce ich kvalifikácií. Vzhľadom na výrazný nárast miery prekvalifikovanosti na trhu práce na Slovensku môžeme usudzovať, že spomínaný súlad na trhu práce na Slovensku nie je. Výraznú prítomnosť prekvalifikovanosti na Slovensku ukazovali predchádzajúce grafy, ktoré tento fakt potvrdzujú. Výraznejšie bol tento stav vidieť vo vekovej skupine 25 - 34 rokov. Takýto nesúlad na trhu práce ovplyvňuje ako jednotlivcov, tak aj krajinu ako celok. Dopyt na trhu práce na Slovensku je dlhodobo vychýlený smerom ku stredne kvalifikovaným pracovníkom. Na Slovensku však za posledné desaťročia výrazne rástol podiel obyvateľov s ukončeným terciárnym stupňom vzdelania a Slovensko zároveň zaznamenalo výrazne odlišný vývoj miery prekvalifikovanosti v porovnaní s priemerom krajín Európskej únie. Táto skutočnosť naznačuje, že práve výrazný nárast vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov je príčinou viditeľného nesúladu medzi dopytom a ponukou na trhu práce na Slovensku, pričom najvýraznejšie je to vidieť práve u mladých ľudí.

Graf 6: Vývoj podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 rokov na Slovensku

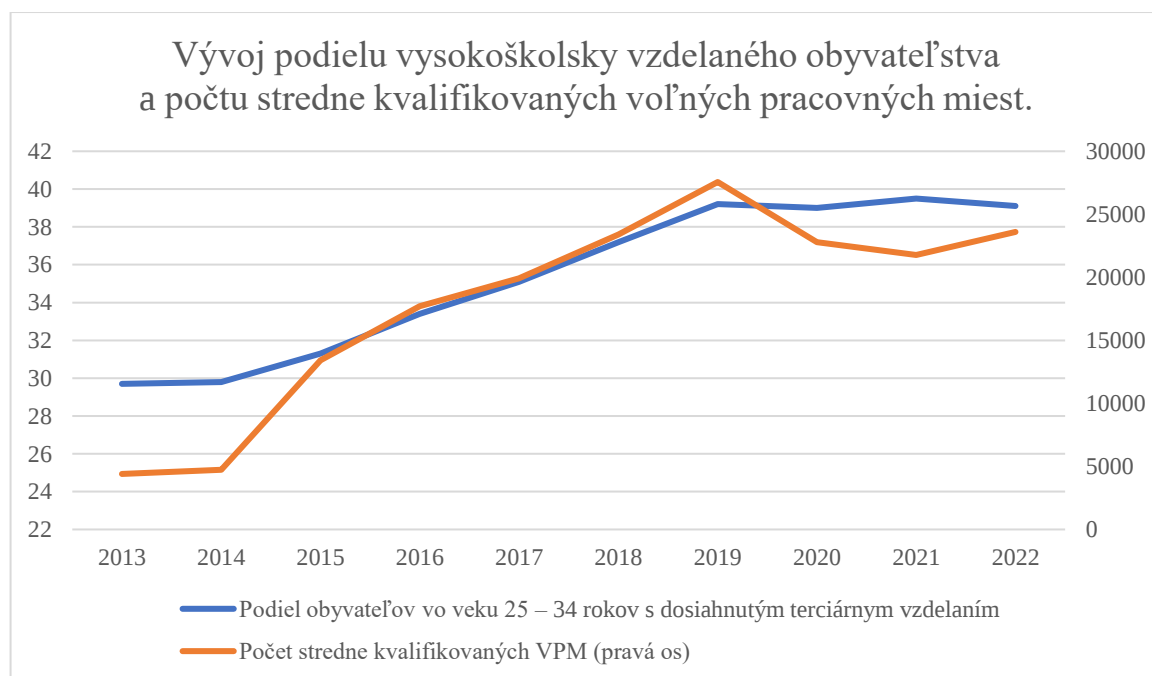

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Graf 6 predstavuje vývoj podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 rokov medzi rokmi 2008 a 2022 na Slovensku. Z predchádzajúcich grafov je jasne vidieť, že na Slovensku síce narástol podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva podobným tempom ako v priemere krajín Európskej únie, ale nárast miery prekvalifikovanosti je oveľa výraznejší v prípade Slovenska v porovnaní s priemerom krajín Európskej únie. V oboch vekových skupinách na Slovensku výrazne vzrástol podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva aj miera prekvalifikovanosti, vo vekovej skupine 25 - 34 rokov bol však tento nárast výraznejší. Ak sa teda pozrieme na vývoj účasti na terciárnom vzdelávaní a miery prekvalifikovanosti na Slovensku, je vidieť určitú koreláciu medzi vývojom podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a mierou prekvalifikovanosti na Slovensku. Rast miery prekvalifikovanosti na Slovensku zároveň vyvoláva otázky alokácie absolventov rozličných stupňov vzdelávania na trhu práce na Slovensku. Zaujímavým zistením je mierny pokles miery prekvalifikovanosti v poslednom období a jeho následný mierne konštantný vývoj, avšak v tomto období bol mierne konštantný aj vývoj podielu obyvateľov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a zároveň ide o hodnoty od roku 2019, kedy do vývoja oboch ukazovateľov mohla zasiahnuť aj pandémia COVID-19, ktorá prebiehala práve v tomto spomínanom období. Zároveň môžeme pozorovať aj miernu zmenu vývoja približne od roku 2015, kedy napriek

pokračujúcemu rastu podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na Slovensku, miera prekvalifikovanosti nerástla ani neklesala približne do roku 2017 a následne síce mierne stúpila, ale opäť zostala na takmer rovnakej hodnote až do spomínaného obdobia po roku 2019. Táto mierna zmena, ktorá prerušila kontinuálne rastúci vývoj miery prekvalifikovanosti naznačuje, že sa nesúladi medzi dopytom a ponukou na trhu práce nezhoršoval a že trh práce na Slovensku má väčšiu absorpčnú kapacitu, a teda že bol v tomto období schopný čiastočne absorbovať narastajúce množstvo vysokoškolsky vzdelaných absolventov. Faktom ale stále je skutočnosť, že ako Slovensko zaznamenalo nárast podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na Slovensku, tak na Slovensku vzrástla aj miera prekvalifikovanosti. Táto skutočnosť ukazuje, že výrazný nárast účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku výrazne ovplyvnil situáciu na trhu práce na Slovensku. Toto tvrdenie nevylučuje iné možné príčiny silnej prítomnosti prekvalifikovanosti na slovenskom trhu práce, z doterajších pozorovaní je však vidieť, že pri skúmaní miery prekvalifikovanosti na Slovensku je významným faktorom práve nárast vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na Slovensku.

Graf 7: Vývoj podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a počtu stredne kvalifikovaných voľných pracovných miest.

Zdroj: Eurostat, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR, vlastné spracovanie

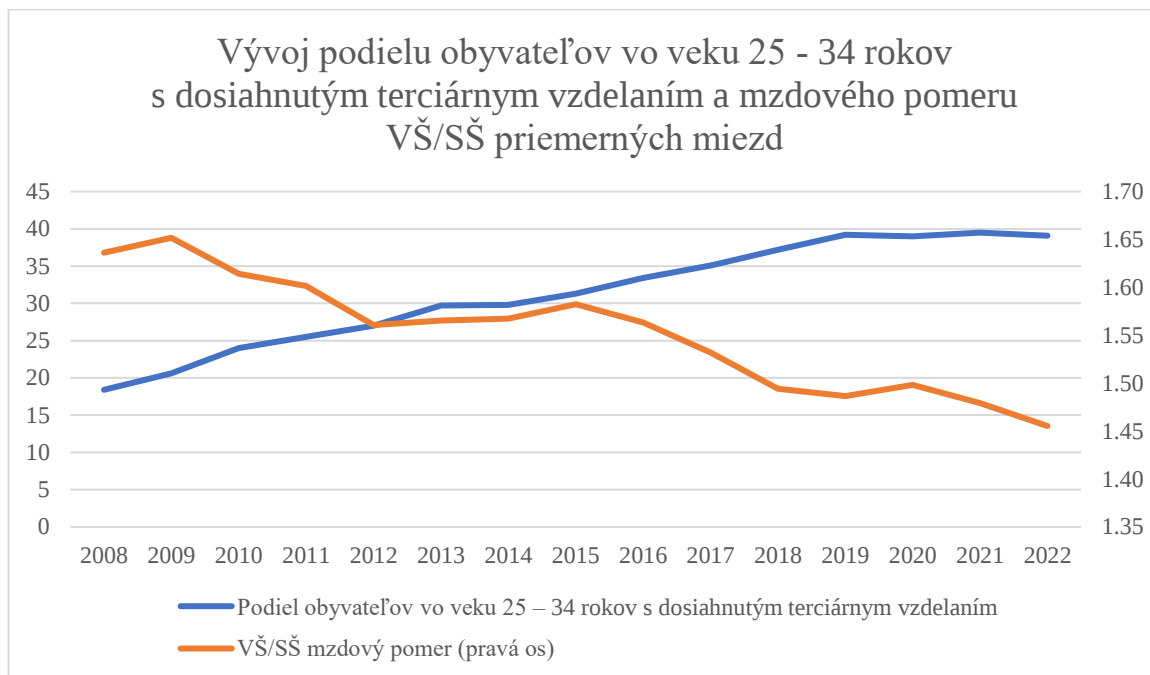
Graf 7 zobrazuje vývoj podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva vo vekovej skupine 25 - 34 rokov a vývoj počtu stredne kvalifikovaných voľných pracovných miest na Slovensku počas obdobia medzi rokmi 2013 a 2022. Už z grafu 3 bolo zreteľne vidieť, že

trh práce na Slovensku je nasmerovaný k absolventom stredného školstva, a práve z tohto grafu 7 môžeme pozorovať istú súvislosť medzi rastom podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva a rastu počtu stredne kvalifikovaných voľných pracovných miest na Slovensku, ktorá spomínané smerovanie dopytu ku stredne kvalifikovaným pracovníkom na slovenskom trhu práce potvrdzuje. Tento vývoj naznačuje, že s rastúcou úrovňou vzdelania rastie aj dopyt po stredne kvalifikovaných pracovníkoch na trhu práce na Slovensku, ktorý v sledovanom období výrazne vzrástol. Čím viac mladých ľudí dosiahlo terciárny stupeň vzdelania, tým vyšší bol na Slovensku nedostatok pracovníkov, ktorí by boli alokovaní na stredne kvalifikované pracovné miesta. Dopyt po stredne kvalifikovaných zamestnancoch však stúpol výrazne a to práve v období narastajúceho podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva na Slovensku.

3.4 Vývoj mzdových pomerov stredoškolsky vzdelaných a vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v súvislosti s vývojom podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva

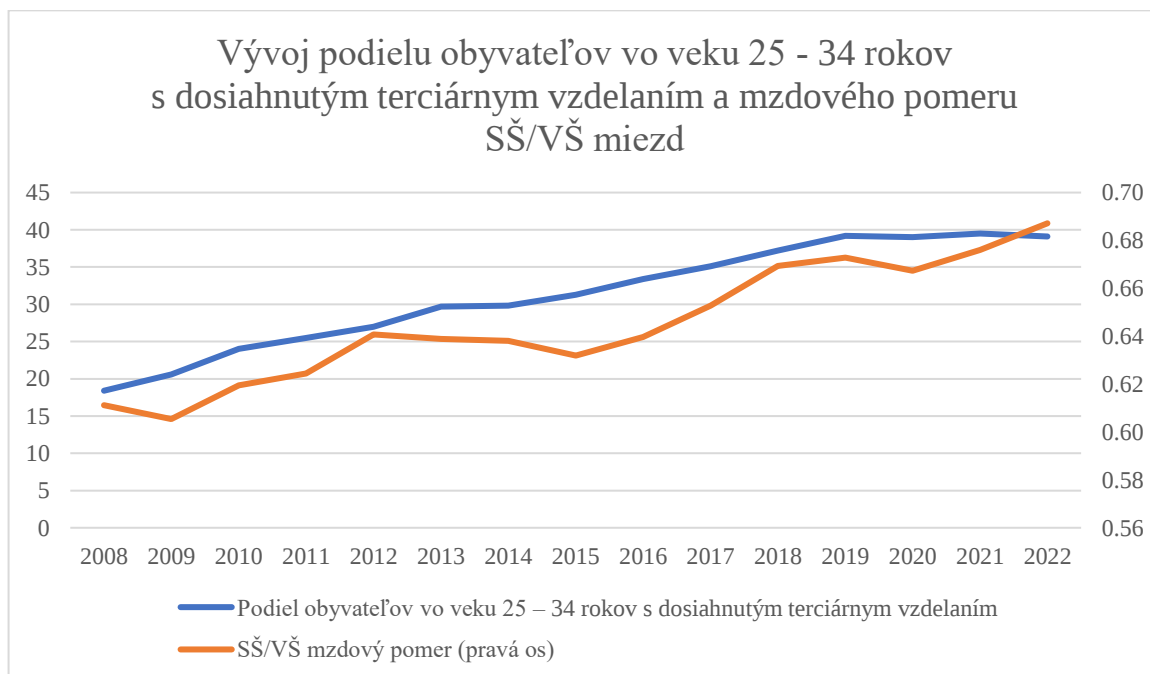
Prebytok vysoko kvalifikovaných pracovných síl na trhu práce je na Slovensku nesporne prítomný. Nadmerná produkcia vysokoškolsky vzdelaných absolventov, ktorých trh práce nie je schopný absorbovať, tak môže viesť k zamestnávaniu vysokoškolsky vzdelaných absolventov na pracovné miesta, kde je postačujúci stredoškolský stupeň vzdelania. Takýto stav môže mať následne vplyv nielen na efektívnu alokáciu dostupných pracovných síl na trh práce, ale aj na mzdové ohodnotenie zamestnancov, a teda by to znamenalo znevýhodnenie vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov na trhu práce v porovnaní so zamestnancami, ktorí dosiahli stredoškolský stupeň vzdelania. V kontexte nárastu podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov, ktorí dosiahli terciárny stupeň vzdelania na Slovensku, je potrebné sledovať aj dynamiku vývoja mzdových pomerov medzi vysokoškolsky vzdelanými a stredoškolsky vzdelanými zamestnancami a zároveň identifikovať prípadnú súvislosť medzi danými ukazovateľmi. A práve vďaka mzdovému pomeru môžeme sledovať dynamiku miezd medzi zamestnancami s ukončeným stredoškolským a vysokoškolským stupňom vzdelania v čase.

Graf 8: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a mzdového pomeru VŠ/SŠ priemerných miezd

Zdroj: Eurostat, ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Graf 9: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a mzdového pomeru SŠ/VŠ priemerných miezd

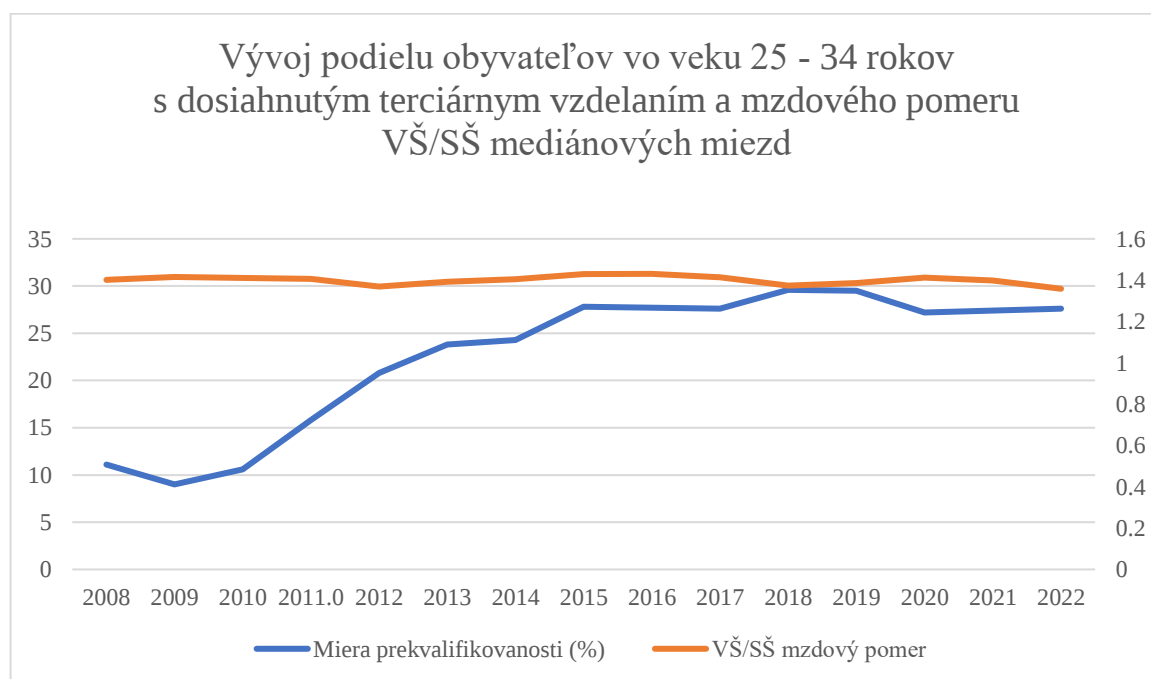

Zdroj: Eurostat ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Graf 8 predstavuje vývoj podielu obyvateľstva vo vekovej skupine 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym stupňom vzdelania a vývoj mzdového pomeru priemerných miezd vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov ku stredoškolsky vzdelaným zamestnancom.

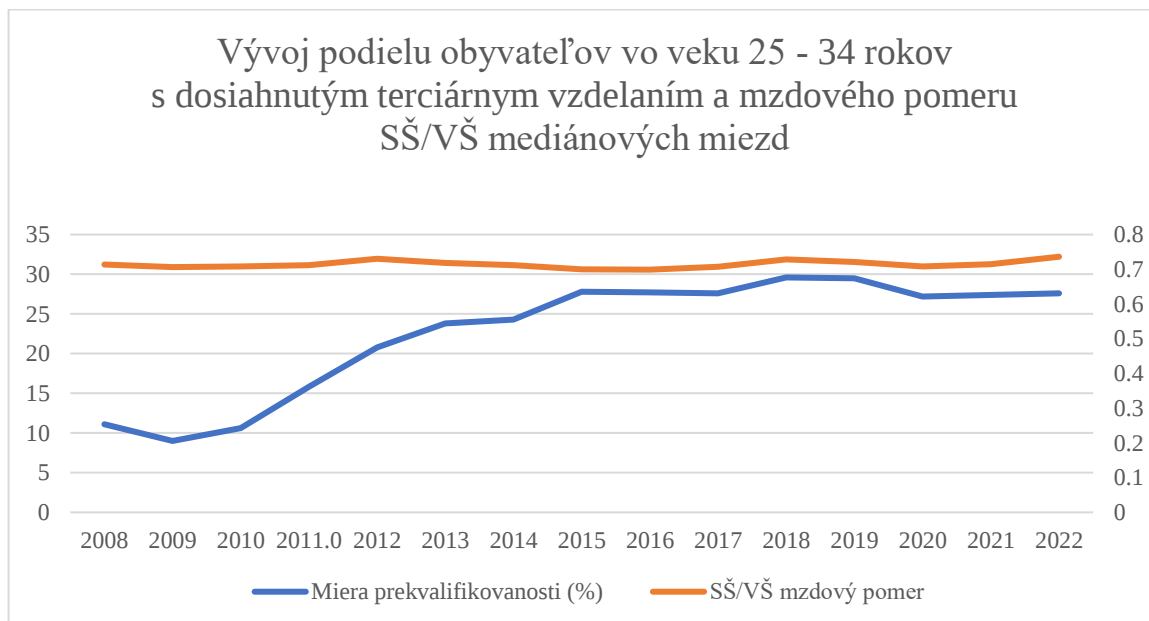
Mzdový pomer v tomto grafe vyjadruje pomer medzi priemernou hrubou minimálnou mzdou zamestnancov s dosiahnutým vysokoškolským stupňom vzdelania s priemernou hrubou minimálnou mzdou stredoškolsky vzdelaných zamestnancov. V roku 2008 bol VŠ/SŠ mzdový pomer na Slovensku na hodnote 1,64 a do roku 2022 klesol na hodnotu 1,46. Práve tento vývoj ukazuje znižujúci sa mzdový rozdiel medzi vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelanými zamestnancami. Zatiaľ čo sa podiel vysokoškolsky vzdelaných mladých ľudí zvyšoval, VŠ/SŠ mzdový pomer priemerných miezd klesal. Naopak, graf 9 predstavuje vývoj podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva vo vekovej skupine 25 - 34 rokov a vývoj mzdového pomeru priemerných miezd stredoškolsky vzdelaných zamestnancov ku vysokoškolsky vzdelaným zamestnancom. Tento pomer stúpol z hodnoty 0,61 v roku 2008, na hodnotu 0,69 v roku 2022. V čase, kedy výrazne rástol percentuálny podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov vo vekovej skupine 25 - 34 rokov, rástol aj SŠ/VŠ mzdový pomer priemerných miezd. A práve vývoj týchto mzdových pomerov môže naznačovať narastajúcu dôležitosť stredoškolského stupňa vzdelania na trhu práce na Slovensku a zároveň aj nižšiu mzdovú výhodu zamestnancov s dosiahnutým vysokoškolským stupňom vzdelania v súvislosti s narastajúcim podielom vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov. Ešte viac táto skutočnosť naberaá na dôležitosti v kontexte výrazného nárastu miery prekvalifikovanosti na Slovensku.

Graf 10: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a mzdového pomeru VŠ/SŠ mediánových miezd

Zdroj: Eurostat ŠÚ SR, vlastné spracovanie

Graf 11: Vývoj podielu obyvateľov vo veku 25 - 34 rokov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a mzdového pomeru SŠ/VŠ mediánových miezd

Zdroj: Eurostat ŠÚ SR, vlastné spracovanie

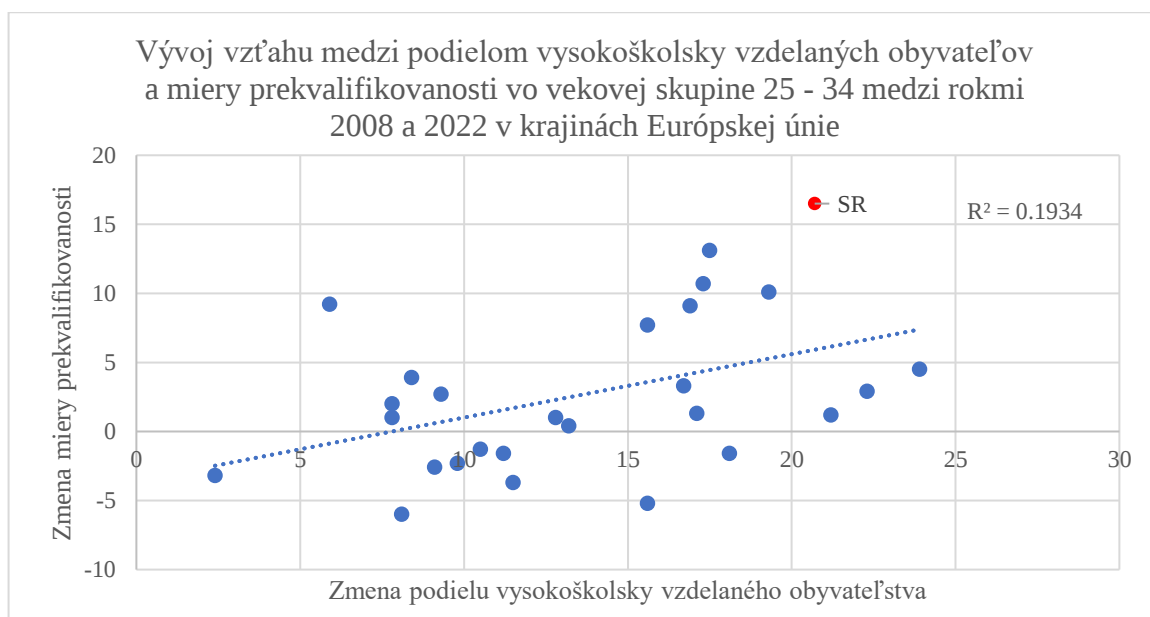
Grafy 10 a 11 opäť opisujú vývoj podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva vo vekovej skupine 25 - 34 rokov a vývoj mzdových pomerov miezd vysokoškolsky vzdelaných stredoškolsky vzdelaných zamestnancov, avšak tentokrát neporovnávajú pomer priemerných hrubých minimálnych miezd, ale sledujú pomer mediánových hrubých minimálnych miezd. V oboch grafoch môžeme vidieť ich odlišný vývoj v porovnaní s predchádzajúcimi grafmi 9 a 10. Mzdový pomer VŠ/SŠ mediánových miezd síce mierne klesol z hodnoty 1,4 v roku 2008 na hodnotu 1,36 v roku 2022 a mzdový pomer SŠ/VŠ mediánových miezd mierne stúpol z hodnoty 0,71 v roku 2008 na hodnotu 0,74 v roku 2022, ide však o minimálny rozdiel v hodnotách v porovnaní s vývojom v prípade priemerných miezd. Zároveň vývoj hodnôt oboch mzdových pomerov v prípade mediánových miezd kolísal, a teda nepotvrdzuje mzdovú znevýhodnenosť vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov oproti pracovníkom so stredoškolským vzdelaním na trhu práce na Slovensku. Skutočnosť, že pomer mediánových miezd týchto dvoch skupín zostáva stabilný aj napriek tomu, že sa pomer priemerných miezd na trhu práce so zvyšujúcim sa podielom vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva na Slovensku menil výraznejšie, však môže byť zaujímavým faktorom pri sledovaní prekvalifikovanosti na trhu práce na Slovensku. Tento rozdielny vývoj totiž naznačuje, že zmeny v mzdových pomeroch, ktoré boli vidieť pri priemerných mzdách, sa mohli prejaviť prostredníctvom zmien pri extrémne vysokých alebo extrémne nízkych mzdách, ktorými je priemerná mzda často ovplyvňovaná, zatiaľ čo

mediánová stredová hodnota miezd týmito extrémnymi hodnotami ovplyvnená nie je a zostáva v tomto porovnaní relatívne konštantná.

3.5 Nárast podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti v krajinách Európskej únie

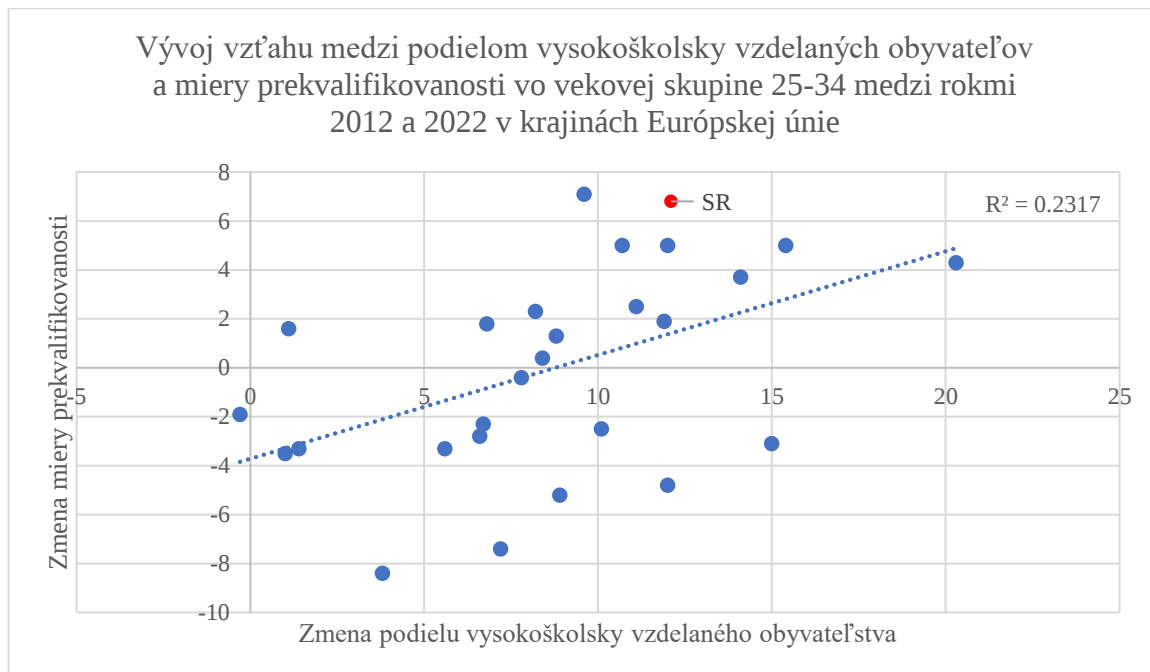
Výrazný nárast percentuálneho podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva na Slovensku a s tým súvisiaci aj nárast miery prekvalifikovanosti je spolu s výraznou vychýlenosťou dopytu po stredne kvalifikovaných pracovných silách na trhu práce na Slovensku potvrdením prítomnosti silného nesúladu medzi dopytom a ponukou pracovných síl na trhu práce na Slovensku. Na úrovni priemeru krajín Európskej únie však takýto vývoj nie je a v porovnaní s priemerom krajín Európskej únie sa ten vývoj na Slovensku javí ako unikátny. Táto skutočnosť naznačuje potrebu analýzy vývoja tejto problematiky na Slovensku v porovnaní s jednotlivými krajinami Európskej únie. Vzhľadom na to, že ciele v oblasti terciárneho vzdelania, ktoré sa stanovujú na úrovni Európskej únie, sa postupne zvyšovali a naďalej zvyšujú, tak sa vynára otázka, či boli naozaj krajiny Európskej únie prostredníctvom trhu práce schopné absorbovať narastajúce množstvo vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a situácia, ktorá nastala na Slovensku, je iba špecifickou výnimkou spomedzi všetkých krajín Európskej únie, alebo existujú krajiny, ktoré zaznamenali podobný vývoj ako Slovensko.

Graf 12: Vývoj vzťahu medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 medzi rokmi 2008 a 2022 v krajinách Európskej únie

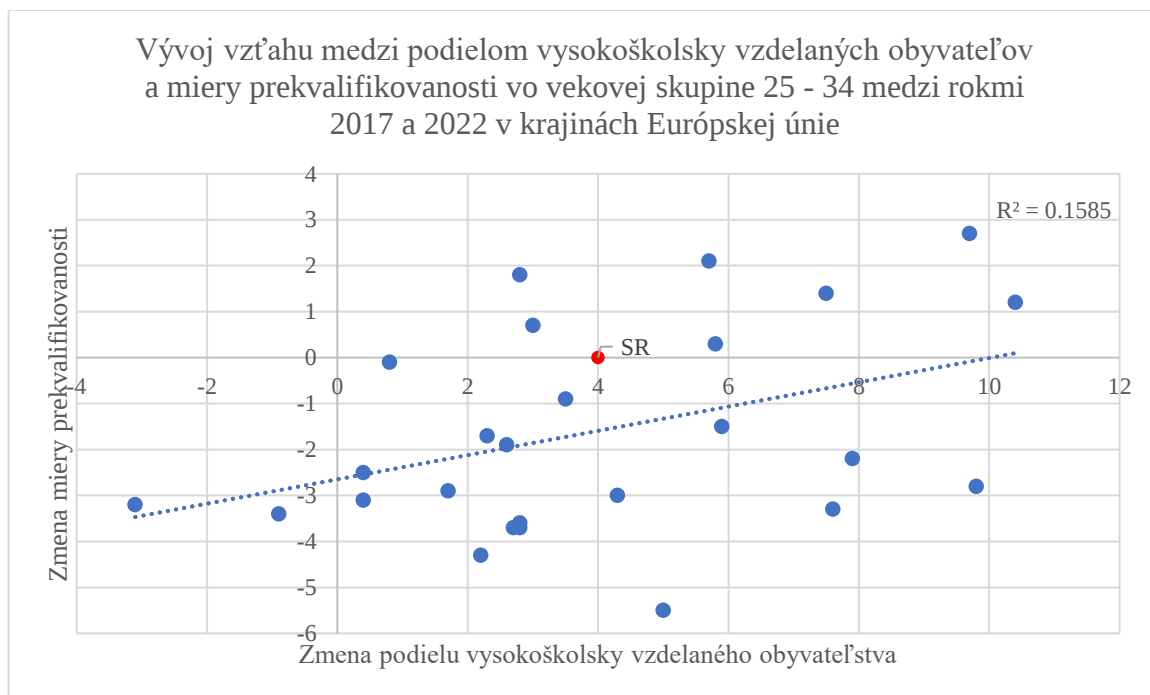
Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Graf 13: Vývoj vzťahu medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 medzi rokmi 2012 a 2022 v krajinách Európskej únie

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Graf 14: Vývoj vzťahu medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 medzi rokmi 2017 a 2022 v krajinách Európskej únie

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Tabuľka 2: Zmena podielu obyvateľov s dosiahnutým terciárnym stupňom vzdelania a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 v krajinách Európskej únie

	Časové obdobie 2008-2022		Časové obdobie 2012-2022		Časové obdobie 2017-2022	
	Zmena podielu VŠ vzdelaných (%)	Zmena miery OQ (%)	Zmena podielu VŠ vzdelaných (%)	Zmena miery OQ (%)	Zmena podielu VŠ vzdelaných (%)	Zmena miery OQ (%)
Belgicko	9.1	-2.6	8.4	0.4	5.7	2.1
Bulharsko	7.8	1	6.6	-2.8	0.4	-2.5
Česko	16.9	9.1	6.8	1.8	0.8	-0.1
Dánsko	12.8	1	8.8	1.3	3.5	-0.9
Nemecko	13.2	0.4	8.2	2.3	5.8	0.3
Estónsko	8.1	-6	3.8	-8.4	3	0.7
Írsko	15.6	-5.2	12	-4.8	7.6	-3.3
Grécko	17.5	13.1	10.7	5	2.7	-3.7
Španielsko	10.5	-1.3	10.1	-2.5	7.9	-2.2
Francúzsko	9.8	-2.3	7.8	-0.4	5.9	-1.5
Chorvátsko	15.6	7.7	11.9	1.9	2.8	1.8
Taliansko	9.3	2.7	6.7	-2.3	2.3	-1.7
Cyprus	11.2	-1.6	5.6	-3.3	2.2	-4.3
Lotyšsko	17.1	1.3	7.2	-7.4	4.3	-3
Litva	16.7	3.3	9.6	7.1	2.6	-1.9
Luxembursko	22.3	2.9	11.1	2.5	9.7	2.7
Maďarsko	7.8	2	1.4	-3.3	1.7	-2.9
Malta	19.3	10.1	14.1	3.7	7.5	1.4
Holandsko	18.1	-1.6	15	-3.1	9.8	-2.8
Rakúsko	23.9	4.5	20.3	4.3	2.8	-3.6
Poľsko	8.4	3.9	-0.3	-1.9	-3.1	-3.2
Portugalsko	21.2	1.2	15.4	5	10.4	1.2
Rumunsko	5.9	9.2	1.1	1.6	-0.9	-3.4
Slovinsko	17.3	10.7	12	5	2.8	-3.7
Slovensko	20.7	16.5	12.1	6.8	4	0
Fínsko	2.4	-3.2	1	-3.5	0.4	-3.1
Švédsko	11.5	-3.7	8.9	-5.2	5	-5.5 ³

Zdroj: Eurostat, vlastné spracovanie

Grafy 12 až 14 predstavujú vývoj vzťahu medzi podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a miery prekvalifikovanosti vo vekovej skupine 25 - 34 medzi rokmi v krajinách Európskej únie. Graf 12 zobrazuje zmeny za obdobie od roku 2008 po rok 2022, graf 13 porovnáva zmeny od roku 2012 po rok 2022 a graf 14 vyjadruje zmeny vzťahu daných ukazovateľov od roku 2017 po rok 2022. Z vývoja vo všetkých troch sledovaných obdobiach

³ Zmena podielu VŠ vzdelaných predstavuje zmenu podielu obyvateľov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním a zmena miery OQ predstavuje zmenu miery prekvalifikovanosti

je vidieť pozitívnu koreláciu medzi danými ukazovateľmi. Nárast miery prekvalifikovanosti v súvislosti s nárastom podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva tak nie je iba špecifickým prípadom Slovenskej republiky a trhy práce niektorých krajín Európskej únie taktiež neboli schopné absorbovať narastajúci počet absolventov terciárneho vzdelávania. Z vývoja v jednotlivých krajinách Európskej únie je vidieť, že trhy práce jednotlivých krajín Európskej únie však mali rozličnú schopnosť absorbovania narastajúceho podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva, a teda na úrovni Európskej únie je prítomná značná heterogenita. Zmeny v náraste podielu vysokoškolsky vzdelaných absolventov a miery prekvalifikovanosti môžeme pozorovať aj v tabuľke 2.

Slovensko zaznamenalo medzi rokmi 2008 a 2022 najvyšší nárast miery prekvalifikovanosti spomedzi krajín Európskej únie. V sledovanom období vzrástol podiel vysokoškolsky vzdelaných absolventov o 20,7 percentuálnych bodov a zároveň vzrástla miera prekvalifikovanosti o 16,5 percentuálnych bodov. Zo sledovaného grafu je teda jasne vidieť, že trh práce na Slovensku naozaj nedokázal absorbovať tak výrazný nárast podielu vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov v porovnaní s inými krajinami Európskej únie. Na úrovni Európskej únie však môžeme pozorovať už spomínanú heterogenitu v schopnosti absorpcie vyššieho podielu vysokokvalifikovaných pracovných síl na trhoch práce jednotlivých krajín. V Európskej únii existujú krajiny, v ktorých miera prekvalifikovanosti na trhu práce od roku 2008 nestúpila výrazne aj napriek výraznému nárastu obyvateľov, ktorí dosiahli terciárny stupeň vzdelania. Medzi takéto krajiny patrí Rakúsko, Luxembursko a Portugalsko. Tieto krajiny boli schopné absorbovať výrazný nárast podielu vysokoškolských absolventov. V porovnaní so Slovenskom táto trojica krajín zaznamenala podobný nárast podielu vysokoškolsky vzdelaných absolventov, avšak nárast miery prekvalifikovanosti sa líšil výrazne. Pri týchto krajinách totiž miera prekvalifikovanosti narozdiel od Slovenska vzrástla iba minimálne. Naopak, v niektorých krajinách s nárastom podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov výraznejšie stúpila aj miera prekvalifikovanosti na ich trhu práce porovnateľne so Slovenskom. Medzi tieto krajiny patrí Česko, Grécko, Chorvátsko, Malta a Slovinsko. Práve tieto krajiny sa vývojom približujú ku vývoju na Slovensku. Vývoj v grafe naznačuje, že práve tieto krajiny mali problém absorbovať narastajúce množstvo vysokoškolsky vzdelaných absolventov podobne ako Slovensko, avšak Slovensko malo aj napriek podobnému vývoju najväčší problém s nárastom vysokoškolsky vzdelaných absolventov na trhu práce. V niektorých krajinách dokonca miera prekvalifikovanosti klesla aj s narastajúcim podielom vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov a medzi takéto krajiny

patrilo Belgicko, Estónsko, Írsko a Švédsko. V týchto krajinách bola situácia s mierou prekvalifikovanosti najlepšia a aj napriek tomu, že podiel absolventov vysokoškolského vzdelávania sa zvyšoval, miera prekvalifikovanosti klesala. Tento vývoj naznačuje, že trhy práce v týchto krajinách sa dokážu prispôbiť nárastu podielu vysokokvalifikovaných absolventov na trhu práce, dokonca s týmto nárastom nemali problém a prítomnosť prekvalifikovanosti sa znižovala. Zaujímavý vývoj malo zaznamenať Rumunsko, kde podiel vysokoškolsky vzdelaných ľudí narástol o 5,9 percentuálnych bodov a miera prekvalifikovanosti vzrástla o 9,2 percentuálnych bodov, čo naznačuje istú podobnosť s vývojom na Slovensku, pretože z grafu jasne vidieť, že trh práce v Rumunsku sa nedokázal prispôbiť nárastu podielu vysokoškolsky vzdelaných absolventov. Tieto zistenia tak ukazujú, že počas celého sledovaného obdobia bol síce slovenský trh práce najmenej schopný absorbovať výrazne narastajúce množstvo vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v krajine, skutočnosť, že bol nárast miery prekvalifikovanosti najvýraznejší na Slovensku ale neznamena, že bolo jediné, ktoré sa s výraznejším nárastom miery prekvalifikovanosti stretlo. Schopnosť absorpcie nárastu vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov v jednotlivých krajinách sa navzájom odlišoval a zároveň bol výrazne odlišný od už spomínaného priemeru krajín na úrovni Európskej únie.

Heterogenitu vývoja sledovaného vzťahu je vidieť aj pri kratších časových obdobiach v grafoch 13 a 14. Pri sledovaní obdobia od roku 2012 po rok 2022 je opäť vidieť jeden z najvýraznejších nárastov miery prekvalifikovanosti spomedzi krajín Európskej únie v prípade Slovenska, ale v tomto období už bolo Slovensko bližšie ku krajinám, ktoré tiež zaznamenali výraznejší nárast miery prekvalifikovanosti v porovnaní s vývojom od roku 2008, kde je Slovensko vzdialené aj od krajín s podobným vývojom. Medzi krajiny s veľmi podobným vývojom ako Slovensko opäť patrili krajiny Slovinsko a Grécko. Chorvátsko už v tomto sledovanom období dokázalo nárast vysokoškolsky vzdelaných absolventov absorbovať lepšie ako v predchádzajúcom sledovanom období, avšak v Litve to bolo presne naopak. Zaujímavý vývoj malo aj Lotyšsko, v ktorom medzi rokmi 2012 a 2022 miera prekvalifikovanosti výraznejšie klesla v porovnaní s predchádzajúcim obdobím. Pokles miery prekvalifikovanosti zaznamenali opäť krajiny ako Estónsko, Írsko, Švédsko a dokonca v tomto sledovanom období aj Bulharsko. Rumunsko v tomto sledovanom období opäť nedokázalo absorbovať nárast podielu vysokoškolsky vzdelaných absolventov. Tieto skutočnosti opäť potvrdzujú spomínanú heterogenitu absorpčnej schopnosti trhov práce jednotlivých krajín Európskej únie a zároveň skutočnosť, že vývoj sa v niektorých krajinách

v priebehu času menil. Situácia na trhu práce na Slovensku sa teda začala približovať ku niektorým krajinám Európskej únie, avšak Slovensko v tomto období stále patrí medzi krajiny, ktoré boli od roku 2012 po rok 2022 najmenej schopné absorbovať narastajúci počet vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov. Pri sledovaní obdobia medzi rokmi 2017 a 2022 je však vidieť, že sa situácia na trhu práce na Slovensku vo vekovej skupine 25 - 34 rokov zmenila a napriek ďalšiemu nárastu obyvateľov s dosiahnutým terciárnym vzdelaním o 4 percentuálne body sa miera prekvalifikovanosti počas daného sledovaného obdobia nezmenila. Napriek tomu, že trhy práce viac ako polovice krajín Európskej únie stále dokázali absorbovať ďalší nárast vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva lepšie ako slovenský trh práce, Slovensko sa už nenachádzalo medzi krajinami, v ktorých bola situácia na trhu práce v sledovanom období najhoršia. Zmeny, ktoré môžeme pozorovať v grafoch 13 a 14 v porovnaní s grafom 12, naznačujú schopnosť slovenského trhu práce postupne absorbovať väčší počet vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na Slovensku.

Napriek tomu, že Slovensko dosahuje vysokú mieru prekvalifikovanosti na trhu práce, v poslednom období sa zdá, že sa tempo ďalšieho nárastu spomaľuje a v prípade posledného päťročného časového obdobia sa dokonca miera prekvalifikovanosti výrazne nemenila. Táto skutočnosť by mohla znamenať, že trh práce na Slovensku sa postupne začína prispôbovať narastajúcej ponuke vysokokvalifikovaných pracovných síl na trhu práce na Slovensku. Otázkou však je, či je táto zmena vývoju naozaj výsledkom postupne sa prispôbujúceho trhu práce na Slovensku, alebo je táto zmena dôsledkom iných faktorov, ako je napríklad odchod absolventov vysokých škôl do zahraničia. Faktom však je, že Slovensko nie je jedinou krajinou, ktorá od roku 2008 zaznamenala výraznejší nárast prekvalifikovanosti na trhu práce vo vzťahu ku zvyšujúcemu sa podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Zároveň môžeme pozorovať istú heterogenitu v jednotlivých krajinách Európskej únie. Zo sledovaných hodnôt je možné pozorovať, že rozvinuté krajiny mali schopnosť absorbovať narastajúci podiel absolventov vysokoškolského vzdelávania, zatiaľ čo menej rozvinuté krajiny mali s touto absorpciou väčší problém. V prípade Slovenska a Rumunska bol tento problém najvýraznejší. Tieto zistenia ukazujú, že hodnoty priemeru krajín Európskej únie môžu skresľovať vývoj v jednotlivých krajinách a teda fakt, že Slovensko nie je jedinou krajinou v Európskej únii, ktoré malo v období od roku 2008 po rok 2022 problém s rastúcou mierou prekvalifikovanosti v súvislosti s nárastom podielu vysokoškolsky vzdelaných absolventov na trhu práce. Skutočnosťou ale zostáva, že trh práce

na Slovensku bol najmenej absorpcieschopný spomedzi krajín Európskej únie, pričom vývoj v poslednom období naznačuje mierne zlepšenie situácie na slovenskom trhu práce.

3.6 Diskusia

Terciárne vzdelávanie má v spoločnosti čoraz väčšiu hodnotu a potvrdzujú to aj ciele, ktoré sa pre oblasť terciárneho vzdelávania stanovujú ako na národnej, tak aj medzinárodnej úrovni. Pokračujúce snahy o neustále zvyšovanie podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva v krajinách, vrátane Slovenska, vyvoláva otázky opodstatnenosti takýchto snáh. V porovnaní s rozvinutými krajinami OECD a Európskej únie Slovensko v oblasti terciárneho vzdelávania zaostáva. Politiky pôsobiace v problematike terciárneho vzdelávania na Slovensku sa usilujú o nárast podielu obyvateľov s ukončeným terciárnym stupňom vzdelávania, avšak takéto snahy by mali byť opodstatnené vzhľadom na aktuálny stav vzdelávania a trhu práce na Slovensku. Slovensko zaznamenalo v posledných desaťročiach výrazný nárast vysokoškolsky vzdelaných ľudí, čo bolo sprevádzané aj výrazným nárastom miery prekvalifikovanosti na trhu práce. Tento vývoj bol výraznejší medzi mladými ľuďmi vo veku 25 - 34 rokov. Tento vývoj sa odlišoval od vývoja na úrovni priemeru krajín Európskej únie. Na Slovensku zároveň prevláda výrazný dopyt po stredne kvalifikovaných pracovníkoch a znižujú sa aj mzdové rozdiely medzi vysokoškolsky a stredoškolsky vzdelanými zamestnancami. A práve tieto skutočnosti naznačujú ďalšie možné prehlbovanie nesúladu medzi dopytom a ponukou na trhu práce v súvislosti s ďalším výrazným zvyšovaním podielu vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov na Slovensku. Avšak ľudský kapitál je v súčasnosti významným faktorom ekonomického rastu a rozvoja konkurencieschopnosti a jeho nedostatok vedie ku stagnácii a neschopnosti prispôbiť sa technologickým zmenám, globalizácii a neočakávaným ekonomickým situáciám. Práve z tohto dôvodu je budovanie vysokoškolsky vzdelanej spoločnosti na Slovensku, rovnako ako v celej spoločnosti, veľmi dôležité, pričom veľmi potrebným faktorom je reflektovať aj na potreby trhu práce. Zároveň je však potrebné prispôbiť sa už spomínaným ekonomickým a technologickým zmenám, čo umožňuje práve rozvoj ľudského kapitálu. A práve z tohto dôvodu by sa mal aj trh práce vedieť sformovať v súčasnej dobe globalizácie. Vzhľadom na prevahu dopytu po stredne kvalifikovaných pracovných silách na trhu práce na Slovensku je formovanie trhu práce a vytváranie pracovných miest pre vysokokvalifikovaných pracovníkov otázkou opodstatnenosti. Vytváranie možností pre adekvátne uplatnenie absolventov terciárneho stupňa vzdelávania na trhu práce je však jedným zo signifikantných faktorov pre hospodársky rozvoj. Slovensko zároveň nebolo jediné, ktoré zaznamenalo

výrazný nesúlad na trhu práce po náraste vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Absorpčná schopnosť trhov práce v jednotlivých krajinách Európskej únie bola rozličná a zatiaľ čo niektoré krajiny boli schopné absorbovať narastajúci podiel vysokokvalifikovaných pracovníkov na trhu práce, iné zaznamenali výraznejší nárast miery prekvalifikovanosti podobne ako Slovensko. Táto skutočnosť môže byť významným faktorom pre ďalšie skúmanie účasti na terciárnom vzdelávaní. Práve spomínaná heterogenita absorpčnej schopnosti trhov práce jednotlivých krajín Európskej únie poukazuje na fakt, že sledovanie vývoja na úrovni priemeru krajín Európskej únie môže skresľovať špecifický vývoj v jednotlivých krajinách. Zatiaľ čo pre mnohé rozvinuté krajiny nebol výraznejší nárast terciárne vzdelaných absolventov na trhu práce problémom, iné, menej rozvinuté krajiny majú problém s výrazným nárastom prekvalifikovanosti na trhu práce. Cieľové hodnoty, ktoré sa v oblasti účasti na terciárnom vzdelávaní stanovujú, tak môžu byť pre niektoré krajiny, vrátane Slovenska príliš ambiciózne a snahy docieľiť ich môžu následne viesť ku ďalšiemu prehĺbovaniu nesúladu na trhu práce v týchto krajinách. A práve z tohto dôvodu by takéto vízie mali zohľadňovať okrem iného aj špecifické podmienky jednotlivých krajín, ktoré by následne mohli udržateľnejším spôsobom docieľiť nielen nárast účasti na terciárnom vzdelávaní a formovanie trhu práce, ale aj celkový hospodársky a spoločenský rozvoj.

Záver

Terciárne vzdelávanie je nesporne dôležitým faktorom rozvoja spoločnosti, najmä v kontexte globalizácie, ekonomického a spoločenského pokroku a technologických zmien. Vysokoškolské vzdelávanie plní nenahraditeľnú funkciu pri formovaní ľudského kapitálu prostredníctvom vzdelávania a formovania študentov, ktorí sa následne stávajú odborníkmi vo svojich študovaných oblastiach a vstupujú na trh práce. Rozvoj terciárneho vzdelávania prispieva k dlhodobej prosperite krajín, ich konkurencieschopnosti a k zvyšovaniu životnej úrovne. Význam a dôležitosť terciárneho vzdelávania neustále rastie a potvrdzujú to aj ciele pre oblasť terciárneho vzdelávania viacerých inštitúcií nielen na Slovensku, ale aj na úrovni Európskej únie. Účasť na terciárnom vzdelávaní na Slovensku je dlhodobo pod priemerom Európskej únie, avšak v posledných desaťročiach tento podiel výrazne vzrástol. Dôležitou otázkou však je uplatniteľnosť absolventov vysokoškolského vzdelávania na trhu práce, najmä v kontexte prudkého nárastu podielu obyvateľov, ktorí dosiahli vysokoškolský stupeň vzdelania na Slovensku.

Cieľom bakalárskej práce bolo preskúmať zmysel a opodstatnenosť snáh o ďalšie zvyšovanie účasti na terciárnom vzdelávaní na Slovensku. Výrazným nárastom podielu vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov na trhu práce na Slovensku výrazne stúpila aj miera prekvalifikovanosti v krajine. Dopyt na Slovenskom trhu práce je vychýlený smerom k stredne kvalifikovaným pracovníkom a práve preto sa vynárajú otázky opodstatnenosti ďalších snáh pre zvýšenie účasti na vysokoškolskom vzdelávaní, ktoré by mohli prehľbiť nesúlad medzi dopytom a ponukou na trhu práce. Slovensko však nie je jedinou krajinou, ktorá zaznamenala výrazný nárast prekvalifikovanosti a hoci na Slovensku bol tento nárast najvýraznejší, v Európskej únii existujú krajiny, ktoré zaznamenali podobný vývoj ako Slovensko, čo značí, že schopnosť absorpcie narastajúceho podielu vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov je na trhoch práce v jednotlivých krajinách Európskej únie odlišná, a práve z tohto dôvodu by ciele v oblasti terciárneho vzdelávania mali zohľadňovať okrem iného aj špecifické podmienky jednotlivých krajín. Budovanie vysokoškolsky vzdelanej spoločnosti je však nesmierne dôležité, pretože práve ľudský kapitál prispieva prispôsobeniu sa ekonomickým, technologickým a spoločenským zmenám. Dôležitým faktorom je schopnosť reflektovať a sledovať podmienky a potreby trhu práce pre efektívnu alokáciu absolventov vysokoškolského stupňa vzdelávania, no záveň je v súčasnosti nesporne dôležitá aj schopnosť formovania trhu práce pre budovanie vysokoškolsky vzdelanej spoločnosti.

Zoznam použitej literatúry

BECKER, Gary S. Human capital revisited. In *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education, Third Edition*. The University of Chicago Press, 1994, s. 15-28. ISBN 0-226-04119-0.

ČARNOGURSKÁ, Zuzana. Hodnotenie výskytu nadmernej kvalifikácie na slovenskom trhu práce. In *Ekonomika a spoločnosť: Vedecký časopis Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici* [online]. Banská Bystrica: Belianum, 2019, roč. 20, č. 1, s. 15-24. [cit. 2024-01-04]. ISSN 2729-8213. Dostupné na: https://www.ekonomikaaspolocnost.umb.sk/wp-content/uploads/2020/07/1_2019.pdf

DELANEY, Judith et al. Educational Expansion and Overeducation of young graduates: A comparative analysis of 30 European Countries. In *Oxford Review of Education* [online]. Taylor & Francis, 2020, roč. 46, č. 1, s. 10-29. [cit. 2024-01-04]. ISSN: 1465-3915. Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/03054985.2019.1687433>

European Commission. Measuring skills mismatch: DG EMPL Analytical webnote 7/2015 [online]. Publications Office, 2015. 42 s. [cit. 2024-01-10]. ISBN: 978-92-79-51765-5. Dostupné na: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/620480>

GILLIES, Donald. State education as high-yield investment: human capital theory in European policy discourse. In *Journal of Pedagogy* [online]. 2011, roč. 2, č. 2, s. 224-245. [cit. 2024-01-04]. ISSN 1338-2144. Dostupné na: <https://doi.org/10.2478/v10159-011-0011-3>

HRENDASH, Taras et al. *Máme príliš mnoho vysokoškolákov? Co lze vyčíst z celoživotních mzdových profilů* [online]. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2023. 27 s. [cit. 2024-01-04]. ISBN 978-80-7344-695-6. Dostupné na: <https://idea.cerge-ei.cz/studies/mame-prilis-mnogo-vysokoskolaku-co-lze-vycist-z-celozivotnich-mzdovych-profilu>

ILO. *Global Employment Trends for Youth 2013: A generation at risk*. Geneva: International Labour Office, 2013. 111 s. ISBN 978-92-2-127484-1.

ILO. *Skills mismatch in Europe : statistics brief* [online]. Geneva: International Labour Office, Department of Statistics. 2014. 31 s. [cit. 2024-01-10]. ISBN 9789221290445. Dostupné na: https://webapps.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_315623.pdf

KRAJŇÁKOVÁ, Emília - PILINKIENĖ, Vaida - BULKO, Patrik. Determinants of economic development and employability of higher education institutions graduates. In *Engineering Economics* [online]. Kaunas: KTU. 2020, roč. 31, č. 2, s. 211-220. [cit. 2024-01-04]. ISSN 2029-5839. Dostupné na: <https://doi.org/10.5755/j01.ee.31.2.24751>

MARGINSON, Simon et al. *Assessing the Contributions of Higher Education: Knowledge for a Disordered World*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. 2023. 322 s. ISBN 978-1-03530-716-6.

MCMAHON, Walter W. The total return to higher education: Is there underinvestment for economic growth and development? In *The quarterly review of economics and finance* [online]. Elsevier B.V. 2018, roč. 70. s. 90-111. [cit. 2024-01-04]. ISSN 1062-9769. Dostupné na: <https://doi.org/10.1016/j.qref.2018.05.005>

MEYER, John W et al. Higher education as an institution. In *Sociology of higher education: Contributions and their contexts*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. 2007, s. 187-221. [cit. 2024-01-04]. ISBN 978-0-8018-8615-7.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej Republiky. *Stratégia internacionalizácie vysokého školstva do roku 2030* [online]. 2021. [cit. 2024-01-10]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/d85/21457.fa2fbd.pdf>

OECD. *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. 476 s. ISBN 978-92-64-66689-4.

OECD. *Higher Education to 2030: Volume 2, Globalisation*. Paris: OECD Publishing. 2009. 356 s. ISBN 978-92-64-05660-2.

OECD. *Improving Higher Education in the Slovak Republic*. Paris: OECD Publishing. 2021. 157 s. ISBN 978-92-64-69925-0.

OECD. *Resourcing Higher Education: Challenges, Choices and Consequences*. Paris: OECD Publishing. 2020. 165 s. ISBN 978-92-64-16336-2.

OECD, World Bank, ETF, ILO, & UNESCO. *Indicators of skills for employment and productivity: a conceptual framework and approach for low-income countries: A report for the human resource development pillar of the G20 multi-year action plan on development* [online]. 2013. [cit. 2024-01-10]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/g20/topics/development/indicators-of-skills-employment-and-productivity.pdf>

PAPADOPOULOU, Maria. *Tertiary education and employment: Exploring the relationship between tertiary education, employment and overqualification across the EU* [online]. Linköping University: Department of Behavioural Sciences and Learning. 2019. 55 s. [cit. 2024-01-04]. Dostupné na: <https://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1333075/FULLTEXT01.pdf>

Rada Európskej únie. *Uznesenie Rady o strategickom rámci pre európsku spoluprácu vo vzdelávaní a odbornej príprave v záujme vytvorenia európskeho vzdelávacieho priestoru a neskôr (2021 – 2030)* 2021/C 66/01 [online]. 2021. [cit. 2024-01-02]. Dostupné na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01))

RÚZ. *Analýza aktuálneho stavu vyššieho odborného vzdelávania na Slovensku a možnosti jeho rozvoja* [online]. 2021. [cit. 2024-01-17]. Dostupné na: <https://www.ruzsr.sk/media/6fc279d6-bad1-45fd-aca8-11cd65298fcd.pdf>

RÚZ. *Koncept reformy terciárneho vzdelávania na Slovensku z pohľadu RÚZ* [online]. 2018. [cit. 2024-01-17]. Dostupné na: <https://www.ruzsr.sk/media/9e9b03cd-eb62-4d40-814a-d62987493eaf.pdf>

ŠTEFÁNIK, Miroslav. Problém prekvalifikovanosti ako indikátor situácie ponuky a dopytu na trhu práce. In *Ekonomický časopis /Journal of Economics* [online]. Bratislava: Ekonomický ústav SAV, v.v.i. 2010, roč. 58, č. 4, s. 327-343. [cit. 2024-01-04]. ISSN 2729-7470. Dostupné na: <https://www.sav.sk/journals/uploads/0914115104%2010%20Stefanik-RS.pdf>

VANDEPLAS, Anneleen – THUM-THYSEN, Anna. *Skills mismatch & productivity in the EU: Discussion paper 100* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2019. 75 s. [cit. 2024-01-04]. ISBN 978-92-79-77437-9. Dostupné na: https://ec.europa.eu/info/publications/economic-and-financial-affairs-publications_en

VOLCHIK, Vyacheslav - OGANESYAN, Anna - OLEJARZ, Tadeusz. Higher education as a factor of socio-economic performance and development. In *Journal of International Studies* [online]. Centre of Sociological Research. 2018, roč. 11, č. 4, s. 326-340. [cit. 2024-01-04]. ISSN 2306-3483. Dostupné na: https://www.jois.eu/files/23_656_Volchik%20et%20al.pdf

World Bank. *Learning for All: Investing in People's Knowledge and Skills to Promote Development. World Bank Group Education Strategy 2020* [online]. Washington DC: World Bank Group. 2011. 97 s. [cit. 2024-01-10]. Dostupné na: <http://documents.worldbank.org/curated/en/169531468331015171/Learning-for-all-investing-in-peoples-knowledge-and-skills-to-promote-development-World-Bank-Group-education-strategy-2020>